

POLSKA AKADEMIA NAUK · INSTYTUT SŁOWIANOZNAWSTWA

ATLAS G WAR BOJKOWSKICH

**Opracowany
głównie na podstawie zapisów Stefana Hrabca
przez Zespół Instytutu Słowianoznawstwa PAN**

**pod kierunkiem
JANUSZA RIEGERA**

Tom V

Część 2, Komentarze do map 241–295

**WROCŁAW · WARSZAWA · KRAKÓW · GDAŃSK · ŁÓDŹ
ZAKŁAD NARODOWY IM. OSSOLIŃSKICH
WYDAWNICTWO POLSKIEJ AKADEMII NAUK**

ATLAS GWAR BOJKOWSKICH

Prace Slawistyczne

39

Komitet redakcyjny

Redaktor
MIECZYSLAW BASAJ

Członkowie

Bazyli Białokozowicz, Wiesław Boryś, Halina Janaszek-Ivaničková,
Hanna Popowska-Taborska

ATLAS GWAR BOJKOWSKICH

Tom V — część 2

POLSKA AKADEMIA NAUK · INSTYTUT SŁOWIANOZNAWSTWA

ATLAS GWAR BOJKOWSKICH

Opracowany

głównie na podstawie zapisów Stefana Hrabca
przez Zespół Instytutu Słowianoznawstwa PAN
(Wanda Łukasik-Szulowska, Janusz Rieger, Elżbieta Rudolf-Ziółkowska,
Ewa Wolnicz-Pawłowska)

pod kierunkiem

JANUSZA RIEGERA

Tom V

Część 2. Komentarze do map 241—295

WROCŁAW · WARSZAWA · KRAKÓW · GDAŃSK · ŁÓDŹ
ZAKŁAD NARODOWY IM. OSSOLIŃSKICH
WYDAWNICTWO POLSKIEJ AKADEMII NAUK

1985

Publikację opiniował do druku

KAROL DEJNA

Mapy i komentarze opracowali:

Wanda Łukasik-Szulowska 255, 256, 262, 275, 280, 293–295 oraz jako współautor 243 (także Indeks wyrazów), Janusz Rieger 251, 258–261, 263–274 (także Wstęp i Zakończenie), Elżbieta Rudolf-Ziółkowska 241, 242, 246, 248, 250, 253, 257, 287 oraz jako współautor 243 i 247, Ewa Wolnicz-Pawłowska 244, 245, 249, 252, 254, 276–279, 281–286, 288–292 oraz jako współautor 247.

Opracowanie graficzne map

Barbara Jaworska

oraz

Maria Mozolewska, Rafał Mozolewski

Praca została wykonana w ramach międzyresortowego programu badań nr MR III 13

© Copyright by Zakład Narodowy im. Ossolińskich–Wydawnictwo, Wrocław 1985

PL ISSN 0208-4058

ISBN 83-04-00310-4 całość

ISBN 83-04-01962-0

Zakład Narodowy im. Ossolińskich – Wydawnictwo. Wrocław 1985.
Nakład: 600 egz. Objętość: ark. wyd. 14,20, ark. druk. 4,25+55 map, ark.
A1-7. Papier druk. sat. kl. IV, 70 g, 70 × 100. Oddano do składania 1984.
09.19. Podpisano do druku 1985.02.26. Druk ukończono w marcu 1985.
Wrocławska Drukarnia Naukowa, Zam. 437/84. R-14 Cena zł 220. –

SPIS TREŚCI

I. Wstęp	7
Wykaz punktów Atlasu	8
Wykaz skrótów	9
II. Komentarze do map (241–295)	12
III. Zakończenie	56
Summary	60
Indeks wyrazów	64
Spis map	67

I. WSTĘP

W niniejszym tomie prezentujemy dalszy ciąg bojkowskiej terminologii geograficznej, leksykę związaną z wypasem owiec na połoninach, a także słownictwo odnoszące się do meteorologii.

Przy przedstawianiu terminologii geograficznej, podobnie jak w tomie poprzednim, szeroko uwzględniono nazwy terenowe tam, gdzie brak jest apelatywów; daje to przybliżony obraz dawnego zasięgu wyrazów.

Szereg map wyrazowych sporządzono na podstawie odpowiedzi na pytania o pojęcie, np. 251 „*Debrá* — znaczenie wyrazu”, 266 „*Komarnyk* — znaczenie wyrazu”, 292 „Wyrazy *zońa*, *zirka*, *zirnyća* itp.”, przy czym za każdym razem zaznaczono to w komentarzu. Oczywiście dane tych map należy traktować tylko jako orientacyjne, gdyż przy pytaniu o wyraz materiał okazałby się zapewne bogatszy.

Na kilku mapach zaznaczono brak wyrazu w odpowiedziach. Ma to szczególne znaczenie przy ustalaniu rozpowszechnienia danego określenia, jak *kekiš* (mapa 241), *kływa* (mapa 242), *gydyja* (mapa 243); ważne jest to zwłaszcza w przypadku zapożyczeń, por. np. zasięgi wyrazów *hruń* (mapa 244), *plaj* (mapa 246), *strunga* (mapa 271), *rynża* (mapa 274), *berbenyća* (mapa 275). Na mapach zaznaczono brak wyrazu tylko na podstawie zapisów S. Hrabca i Z. Stiebera, pochodzących z lat 1935—1939; stwierdzenie takie odnotowane kilkadziesiąt lat później ma zupełnie inną wartość.

W tomie szóstym zostanie przedstawiona leksyka dotycząca określeń czasu, niektórych świąt, zwyczajów oraz szereg przysłówków, spójników i partykuł, a w tomie siódmym pokażemy czasowniki, liczebniki i varia. W następnych tomach chcielibyśmy pokazać fonetykę i morfologię gwar bojkowskich.

Janusz Rieger

Warszawa, kwiecień 1982 r.

WYKAZ PUNKTÓW ATLASU

Punkty w zapisach S. Hrabca

1. Łupków, 2. Kuźmina, 3. Wojtkowa, 4. Ropienka, 5. Ustrzyki Dolne, 6. Łobozew, 7. Wołkowyja, 8. Polana, 9. Kalnica, 10. Wetlina, 11. Berek Górny, 12. Wołosate, 13. Tarnawa Niżna, 14. Stuposiany, 15. Boberka, 16. Żurawin, 17. Krywka, 18. Łomna, 19. Łopuszanka Lechniowa, 20. Czarna, 21. Ławrów, 22. Wołoszynowa, 23. Bilicz, 24. Libuchowa, 26. Suszyca Wielka, 27. Bąkowiec, 27a Michowa, 28. Lacko, 28a Niżankowice, 29. Grodowice, 30. Wola Rajnowa, 31. Stara Ropa, 32. Torhanowice, 33. Strzelbice, 34. Sozań, 35. Spas, 36. Łopuszanka Chomina, 37. Rozłęcz, 38. Jawora, 39. Jabłonka Niżna, 40. Borynia, 41. Sianki, 42. Butelka Niżna, 43. Matków, 44. Zawadka, 45. Ilnik, 46. Jasionka Masiowa, 47. Białów, 48. Kobló Stare, 49. Bereźnica, 50. Wykoty, 51. Rajtarowice, 52. Piniany, 53. Dublany, 54. Łąka Rustykalna, 55. Horodyszcze, 56. Olszanik, 57. Łukawica, 58. Podbuż, 59. Opaka, 60. Schodnica, 61. Podhorodec, 62. Korostów, 63. Tucholka, 64. Ławoczne, 65. Sławsko, 66. Synowódzko Wyżne, 67. Stebnik, 68. Koniuchów, 69. Uherskie, 70. Kosmacz nad Sołotwiną.

Punkty „Ł”

(wg AJDŁ, a punkty 56Ł, 61Ł, 64Ł, 65Ł, 67Ł, 68Ł, 70Ł także wg R)

46Ł Nowosielce, 47Ł Sanoczek, 48Ł Czerteż, 49Ł Prusiek, 50Ł Zboiska, 52Ł Karlików, 54Ł Jawornik, 55Ł Łupków (= punkt 1), 56Ł Komańcza, 57Ł Prełuki, 58Ł Szczawne, 59Ł Morochów, 60Ł Stróże, 61Ł Olchowce, 62Ł Zahutyń, 63Ł Wielopole, 64Ł Jankowce, 65Ł Huzele (w zapisach R — Weremień), 66Ł Łukowe, 67Ł Hoczew, 68Ł Mchawa, 69Ł Wołkowyja (= punkt 7), 70Ł Cisna i Dołżyca, 71Ł Rabe, 72Ł Wola Michowa.

Punkty „R”

(wg R)

1R Pakoszówka, 2R Jurówce, 3R Tyrawa Solna, 4R Hłomecza, 5R Dobra Szlachecka, 6R Załuż, 7R Żernica Niżna, 8R Baligród, 9R Solinka, 10R Polanki i Terka, 11R Myczków, 12R Solina, 13R Stefkowa, 14R Wańkowa, 15R Paszowa, 16R Tyrawa Wołoska, 17R Leszczawa Dolna, 18R Borysławka, 19R Makowa, 20R Huwniki, 21R Aksmaniec, 22R Młodowice.

Punkty uzupełniające z gwiazdką

(głównie wg OSB)

20a* Mszaniec, 42a* Butla, 45a* Łosiniec, 46a* Isaje, 46b* Turze, 58a* Jasionica Solna, 62a* Orawczyk, 62b* Pławie, 63a* Żupanie, 64a* Różanka Niżna, 66a* Orów.

Punkty uzupełniające „V”

(Varia — wg OSB, U, SD, AUM, KDA i in.)

1V Kozakiwka (dawn. Brzaza, głównie wg U — zapisy O. Sztumf), 2V Wyszków (w U zapisy J. Hałaja), 3V Pidliski (dawn. Niagryn), 4V Szewczenkowe (dawn. Wełdzirz), 5V Roztoczki, 6V Cisów (głównie wg U — zapisy J. Puja), 7V Podbereż, 8V Lisowice, 9V Sulatycze, 10V Nadziejów, 11V Ilemnia, 12V Suchodół, 13V Jasień (w U zapisy J. Hałaja), 14V Niebyłów, 15V Iwaniwka (dawn. Janówka), 16V Zbora, 17V Grabówka, 18V Maniawa (głównie wg U — zapisy J. Puja).

Punkty uzupełniające „S”

(Słowacja — w tym tomie wg R)

1S Pichne, 1aS Svetlice, 1bS Hostovice, 2S Zvala, 2aS Čabalovce (na niektórych mapach), 3S Vel'ka Pol'ana, 4S Ubl'a, 5S Zboj.

Punkty uzupełniające „Z”

(Zakarpacie — głównie wg DzLAZ i U)

1Z Stara Stuzycza (w U zapisy M. Hłuchanyecz), 11Z Zabrod (w U zapisy M. Dużeja), 18Z Wyszka, 21Z Użok, 24Z Bukowец, 35Z Turji-Remety (także wg R), 37Z Bukiwcewa, 47Z Rudnykiwka-Izwor, 50Z Nowa Roztoka, 54Z Wołowец, 57Z Werchni Studeny, 58Z Izki (w U zapisy P. Kałabiszki), 60Z Toruń (w U zapisy J. Hałaja).

WYKAZ SKRÓTÓW

Powtórzone tu podstawowe skróty literatury stosowane w Atlasie oraz podano rozwiązanie skrótów wprowadzonych po raz pierwszy w tym tomie.

A	— podstawowy kwestionariusz AGB (ok. 600 pytań)
AGB	— Atlas gwar bojkowskich
AJDŁ	— Z. Stieber, Atlas językowy dawnej Łemkowszczyzny, z. I—VIII, Łódź 1956—1961. W AGB wykorzystano także zapisy Z. Stieberta do jego Atlasu, oznaczając je tym samym skrótem.
AJPP	— M. Małecki i K. Nitsch, Atlas językowy polskiego Podkarpacia, Kraków 1934.

- AUM — Лінгвістичний атлас української мови, т. II. Rkps. w Instytucie Nauk Społecznych AN USRR we Lwowie. Tym samym skrótem oznaczono materiały, wykorzystane w AGB.
- B — próbny kwestionariusz AGB (ok. 500 pytań).
- BrSE — A. Brückner, Słownik etymologiczny języka polskiego, Kraków 1927.
- C — skrócony kwestionariusz podstawowy AGB (200 pytań)
- CrRV — D. Sránjalá, Rumunské vlivy v Karpatech, Praha 1938.
- DZal — K. Dejna, Leksykalne zróznicowanie gwar w Zaleszczyckiem, RKJ ŁTN V 1957, s. 77—129.
- DzLAZ — Й. О. Дзензелівський, Лінгвістичний атлас українських народних говорів Закарпатської області УРСР, I—II, Ужгород 1958—1960. Tym samym skrótem oznaczono dane zaczerpnięte z ре-корпису тому III i materiały.
- DzLP — Й. О. Дзензелівський, Українсько-західнослов'янські лексичні паралелі, Київ 1969.
- DzOL — Й. О. Дзензелевский, Овцеводская лексика закарпатских говорков. Общеславянский лингвистический атлас. Материалы и исследования, Москва 1965, s. 117—132.
- ESBM — Етимологічны слоўнік беларускай мовы, Мінск, т. 1 1978 i n.
- FaŁLB — J. Falkowski, B. Pasznyi, Na pograniczu łemkowsko—bojkowskim, Lwów 1935.
- FaŁZH — J. Falkowski, Zachodnie pogranicze Huculszczyzny, Lwów 1937.
- HorR — О. Горбач, Північно-наддністрянська говірка й діалектний словник с. Романів Львівської області, Мюнхен 1965.
- HorT — О. Горбач, Говирки й словник діалектної лексики Теробовельщини, Мюнхен 1971.
- HrinS — Б. Д. Гринченко, Словарь украинского языка, I—IV, Киев 1907—1909.
- HrN — Rekopisienne materiały S. Hrabca do atlasu gwary nadszańskej.
- HrNH — S. Hrabec, Nazwy geograficzne Huculszczyzny, Kraków 1950.
- JSH — J. Janów, Słownik gwar huculskich. Rkps. w Instytucie Słowianoznawstwa PAN.
- KA — W. Kupiszewski, Polskie słownictwo z zakresu astronomii i miar czasu, Warszawa 1974.
- KDA — С. Б. Бернштейн, В. М. Иллич-Свитыч, Г. П. Клепикова, Т. В. Попова, В. В. Усачева, Карпатский диалектологический атлас, I—II, Москва 1967.
- KlepPT — Г. П. Клепикова, Славянская пастушеская терминология. Ее генезис и распространение в языках карпатского ареала, Москва 1974.
- KPN — A. Petrov, Karpatoruské pomístní názvy z pol. XIX a poč. XX st., Praha 1929.
- ŁMK — atlas zapożyczeń węgierskich i ich rodzimych odpowiedników w gwaraх українських Обводу Закарпатського USRR P. Łyzancia: t. I—P. M. Lizanec, Magyar-ukrán nyelvi kapcsolatok, Uzshorod 1970 (mapy 1—180); t. II—Венгерские заимствования в украинских говорах Закарпаття, Будапешт 1976 (mapy 181—390); t. III—Атлас лексичних мадяризмів та їх відповідників в українських говорах Закарпатської області УРСР, Ужгород 1976 (mapy 391—514).
- ŁukPR — S. Łukasik, Pologne et Roumanie. Aux confins des deux peuples et de deux langues, Paris—Varsovie—Cracovie 1938.

- MAGP — Mały atlas gwar polskich, t. I—XIII, Kraków 1957—1970.
- MorTP — W. Herniczek-Morozowa, Terminologia polskiego pasterstwa górskiego, cz. I—III, Wrocław 1975—1976.
- OLA — Материалы и исследования по общеславянскому лингвистическому атласу, Москва 1968; Общеславянский лингвистический атлас, Москва 1969 i n.
- OŁM — O. M. Onисько, Лексика надборжавських українських говорів пов'язана з метеорологією. Maszynopis pracy dyplomowej w Katedrze Języka Ukraińskiego Uniwersytetu w Użhorodzie.
- OPE — M. O. Онышкевич, Польские элементы в диалекте бойков. Исследования по польскому языку. Сборник статей, Москва 1969, s. 229—253.
- OSB — M. O. Онышкевич, Словник бойківського діалекту у чотирьох томах, Львів 1967. Rkps. w Bibliotece Uniwersyteckiej we Lwowie. Literę „B” opublikowano w: Славянская лексикография и лексикология, Москва 1966, s. 61—105, zaś literę „K” w: Карпатская диалектология и ономастика, Москва 1972, s. 300—410. Tym samym skrótem oznaczono materiały słownika.
- R — zapisy J. Riegera z lat 1974—1979.
- RdNB — J. Rudnicki, Nazwy geograficzne Bojkowszczyzny, Lwów 1939.
- RED — J. Rudnyc'kij, An Etymological Dictionary of the Ukrainian Language, Winnipeg 1962 i n.
- S — punkty AGB na Słowacji.
- SBH — Матеріали до словника буковинських говірок, вип. I, Чернівці 1971 i n.
- SD — Studia nad dialektologią ukraińską i polską (z materiałów b. Katedry Języków Ruskich UJ). Opracował M. Karaś, Kraków 1975.
- SISE — F. Sławski, Słownik etymologiczny języka polskiego, Kraków 1952 i n.
- StDL — Z. Stieber, Dialekt Łemków, Wrocław 1982.
- StSJS — Z. Stieber, Świat językowy Słowian, Warszawa 1974.
- StTL — Z. Stieber, Toponomastyka Łemkowszczyzny, t. I—II, Łódź 1948—1949.
- SUM — Словник української мови, t. I—XI, Київ 1970—1980.
- T — kwestionariusz uzupełniający („targowy”) AGB (70 pytań).
- TaUE — L. Tamás, Etymologisch-historisches Wörterbuch der ungarischen Elemente im Rumänischen, Budapest 1966.
- U — materiały dialektologiczne Katedry Języka Ukraińskiego oraz Katedry Językoznawstwa Ogólnego i Słowiańskiego Uniwersytetu w Użhorodzie (prace dyplomowe i in.).
- VasmES — M. Фасмер, Этимологический словарь русского языка, t. I—IV, Москва 1964—1967.
- VrIR — E. Vrabie, Influența limbii romane asupra limbii ucraienena. Romanoslavica XIV, 1967, s. 109—198.
- Z — punkty na terenie radzieckiego Zakarpacja.
- Żel. — Э. Желеховський, Малорусько-німецький словарь, t. I—II, Львів 1886 (t. II przy współpracy S. Niedzielskiego).

II. KOMENTARZE DO MAP (241 — 295)

Pod tytułem mapy podano określenie kwestionariusza, według którego zbierano materiał (oraz numer pytania) i inne ważniejsze źródła wykorzystane przy sporządzaniu mapy.

W „Zapisach” omówiono m.in. warianty wyrazów zasygnalizowane strzałką → w legendzie mapy.

241. *Kekiš* itp. — znaczenie wyrazu. — A 415

Punkty dodatkowe

1aV Seneczów.

Zapisy

K'ekiš 65, 1aV; *k'ekoš* 61, 62, 68; *k'ekoš* 63; *k'ykoš* 1V; tymi samymi znakami zmapowano *kykoš'iyul'a* 60Z.

Uwagi do poszczególnych punktów

61 *d'erevo nedor'oste*; 62 *korč, roste šyroko, ab'o pryf'atyj*; 63 „drzewo upadłe, nastroszone”; 65 *zr'ubanyj špic (vyřč), a ona pusk'aže*; 68 *korč, rozhałuženyj, ó'iroste*; 1aV miejsce zarosłe nisko rosnącymi krzewami (*n'yske d'erevo rozha'ušene, korč'i*); 60Z gęste kępy igieł na drzewie; drobne, gęste krzaki.

Uwagi ogólne

Etymologia wyrazu jest niejasna. Z gwar sąsiednich brak jest materiałów porównawczych.

242. *Klywa* — znaczenie wyrazu. — A 429, B 285

Punkty dodatkowe

61a* Jamielnica, 1aV Kamionka, 4aV Mizuń Stary, 59Z Nowosełycia.

Zapisy

59Z wg KPN.

Kl'yva: 44 (wg RdNB), 61, 62, 2V, 11V, 12V, 59Z; *kl'va*: 46, 64; *kl'yuka* 4aV; znaczenie bez podania fonetyki zapisano w 60, 65, 66, 6V, 13V, 18V; *kl'yva* || *kl'eva* 61a*. Znakiem dla 'góra, szczyt góry' zmapowano *klywok* 2V.

Uwagi do poszczególnych punktów

61 *p'otik vetykiĭ* — *t'atra paskudna* — *z'omklo tak'e*; 62 *samë kamiĭna* (*r'ypa*), wg RdNB także 'kamienie w lesie'; 64 nazwa góry; 2V *kl'yva* — nazwa pola na grzbiecie góry; 2V *klywok* „z ostrym czubem”; 6V *na veršk'u hor'y*.

Uwagi ogólne

Klywa 'wierzchołek góry bez drzew' i '*klywka* 'nazwa sianożęci' odnotowuje z Huculszczyzny JSH. OSB podaje też znaczenie 'wysoka góra porośnięta świerkowym lasem'.

Etymologia niejasna. Wbrew Łuk PR 266 nie jest to zapożyczenie z rum., gdyż w rumuńskim nie ma odpowiednika (CrRV 312 i 430, listownie prof. E. Vrabie). D. Crânjală łączy wyraz z ukraińskim *klev'ak* 'kieł'.

243. *Gydyja* 'coś wielkiego' — ukr. щось грубезно велике. — A 427

Zapisy

48 wg OSB. 18 *g'ıdyĭa* '*hr'ube d'erevo*'; 21 *g'edyĭa* „*teĭga g'edyĭa*” '*šoś hrube take duże* (np. kloc lub nawet stółek!)'; 37 *g'ıdyĭa* '*vetykiĭ vıu, kiń*'; 41 *gygyĭa* np. gruby pień; 43 *g'ıdyĭa* 'coś wielkiego, grubego (woły, ludzie, kamienie)'; 44 *g'edyĭa* 'pień'; 46 *gyd'yĭa* '*hrubyĭ kim'ak* „gruby kloc”; 48 *h'ydyĭa* „coś wielkiego i grubego”; 58 *gydyĭa* „*up'ade ial'yc'e, zohnyĭ'e, niĭhto ne može ĭi użety*”; 61 *g'ega* 'buk wielki, *na p'atyvo ne zd'atyĭ*'.

Uwagi ogólne

W Chaszczowie (na pn.-zach. od 18) OSB podaje znaczenie 'gałąź, bryła' (nie zmapowano). Apelatywu *gydyja* nie odnotowują źródła z gwar sąsiednich (AJDŁ, WerŁ, WerZn, JSH, HrN, PNH).

Jest to zapożyczenie orientalne (z perskiego poprzez turecki), znane w pol. (*gidia* 'człowiek albo zwierzę wysokie, niezgrabne', w XVII w. pogardliwa nazwa szkapy), bułg. (*gidija* 'śmiełek, zuch, szaleniiec'), sch. (dawne *gidija* 'szelma', ale też 'bohater') SISE.

244—245. Hruń (*gruń*) itp. (244. *Hruń* (*gruń*) itp. — znaczenie⁷ wyrazu. 245. Wyrazy *hruń*, *hrunyk*, *hrunok* itp.). — A 422, B 279, C 142, AJDŁ 226

Punkty dodatkowe

43a* Jabłonów, 1aV Kamionka, 3aS Starina, 4aS Ulicz, 4Z Werchowy-na-Bystra

Zapisy

Hrun: (*h*)*run* 11, 12, 40, *hruń* 3S, 35Z, *Hr'unyk*: *hr'unik* 5S, *hr'unik* 9, 4S, *hr'unik* 3S, *Hrun'ok*: *hr'unok* 52Ł, 1bS.

Uwagi do poszczególnych punktów

67Ł *hr'unyk* — mało używane; 68Ł *hrun* 'ostra góra' (wg R); 2 pole w Leszczawie (17R) nosi nazwę *Gruń*; 36 *gruń* tylko jako nazwa miejscowa (własna) *u gruńoz*; 37 *u horax*; 66 *hrun'ok* — *ide si riyno*, a potem *do hor'y*; 6V nazwa polany w lesie; 13V *gruń* 'pagórek, na którym można jeszcze orać', 'niewielka góra', 'szczyt góry'; 1aS *hrun* 'rola na b'erešku'; 5S *hrun* — tam, gdzie się orało; 35Z *hruń* 'wysoka góra'. Znaczenie 'pagórek' zanotowano w 56Ł, 9, 11, 18, 39, 40, 42, 43, 44, 62, 64, 2S, 'wzgórze' 10, 12, 'niewielka góra, pagórek' 20a*, 40, 13V, 'góra' 1bS, 3S, 4S; przy wyrazach *hrunok*, *hrunyk* znaczenie 'górką' zanotowano w 3S, 4S, 35Z, 58Z.

Uwagi ogólne

Wyrazy *hruń*, *gruń* wywodzi się zwykle z rum. *gruiū* 'pagórek'.

Myśl, że *gruń* itp. jest polskiego pochodzenia (por. pol. gwarowe *gruń*) — co wysunął D. Cranjälä (CrRV) — nie jest łatwa do utrzymania¹ (StTŁ), zwłaszcza wobec form z *g-* na Huculszczyźnie.

Na Łemkowszczyźnie nazw *Gruń*, *Hruń*, *Hrun* jest niewiele (w StTŁ razem 9). Na południe od Karpat KPN notuje sporo obiektów o nazwach *Gruń*, *Grun*, *Hrun*, *Hruń*, głównie w dawnym okręgu zemplińskim. Nazwy te odnoszą się do gór, lasów, połonin, części wsi. Na Huculszczyźnie formy *gruń*, *grunyk* występują licznie w nazwach własnych, znane są też jako wyrazy pospolite: *gruń* 'grzbiet góry', 'wierzchołek wzgórza', *grunyk* 'pagórek' (JSH), *gruń* 'wzgórze, pagórek; grzbiet, szczyt góry; zarosła góra' (HrNH).

Formy typu *grunyk*, *hrunyk* (z sufiksem *-yk*) spotykane były głównie na Huculszczyźnie; jeden przykład podaje też StTŁ. Formy z *-ok*, *-ek* pojawiły się na terenach Zakarpacia (KPN 2 przykłady) i Łemkowszczyzny (R — 1 przykład).

Tam, gdzie nie zanotowano omawianych wyrazów, odpowiedzią na pytanie o 'pagórek' był wyraz *horbok*, np. w 10R, 19, 46.

246. Plaj — znaczenie wyrazu. — A 438

Punkty dodatkowe

4aV Mizuń Stary.

Zapisy

41 *plaj*; 44 *na plaj'i*; *plaj* 65, 1V, 2V, 4aV, 6V, 10V, 11V, 13V, 18V, 11Z, 24Z, 35Z, 43Z, 54Z; w 13, 46, 62 podano tylko znaczenie bez fonetycznego zapisu samego wyrazu; 24Z *Rivnyj Plaj*.

Uwagi do poszczególnych punktów

44 *dziś idu kos'yty na plaj'i*, tj. *na połonyn'y* (czyli ponad granicę lasu), 65 *plaj* — *riune pola na verchu* — *plajov'yte*, 1V 'ścieżka na połoninie, nazwa połoniny', 2V 'droga przez las na połoninę', 4aV 'ścieżka lub droga przez połoniny lub lasy górskie', 6V 'nazwa pola między górami', 13V 'droga w górach; nazwa góry', 18V 'ścieżka wiodąca przez las', 11Z 'sposób układania drew', 43Z 'sposób układania snopów', 58Z 'nazwa góry, połoniny'.

Uwagi ogólne

Appellativum *plaj* (z rum. *plai* 'ścieżka (w górach)', 'hala górska') występuje też na Huculszczyźnie w znaczeniu 'ścieżka górska, droga' i 'górska droga do konnej jazdy' (JSH). Z Łemkowszczyzny i z gwar nadszańskich wyrazu nie notują R, StTŁ, WerŁ, WerZn II, choć wyraz jest znany też w polskich gwarach góralskich.

Określenie *plaj* występuje też w nazwach typu *Rivnyj Plaj* (RdNB, KPN, HrNH) na terenach, gdzie znane jest to appellativum.

247. Čertiž — znaczenie wyrazu. — A 440

Punkty dodatkowe

13a* Dźwiniacz Górny, 64b* Wołosianka, 35aZ Pasika

Zapisy

48Ł to Czerteż, 70Ł, 71Ł i 72Ł wg StTŁ, 48 wg OSB, 3S to Ruskie, 4S to Volovyj, 54Z to Kanora, 58Z to Rekita wg KPN.

Čert'iž 63, 2V, č'ert'iž 65, 13V, čert'iž 14, čert'iš 44, č'ert'iš 37, 46, čert'iš 12, 43, čert'iž 13, čyrt'iž 60Z, čyrc'iš 72Ł, čert'iž 1V, 6V, čert'iž^š 18V,

čert'iš 1aS, 1bS, 3S, 5S, *čertiš* 2V, *č'ertiš* 70L, 2S, *čertěš* 9R, *čyrt'iš* 71L, *cert'iš* 41, *čart'iš* 56L. Tymi samymi znakami zmapowano *čert'ežoχ* 62, *čert'ežyk* 18, *čertezyk* 9.

Uwagi do poszczególnych punktów

12 z *l'isa v'yroblene pole*; 21 *liz* *maje taku n'azvu*; 37 *sinok'os*; 43 *vyrobal ša sm'eričkŷ*; 44 pole orne w lesie, łąz wyrabany; 48 miejsce pokryte darnią i zarosłe krzakami; 62 *u tuh'aχ* *abo* *u čert'ežoχ*; 62a* pole po wykarczowanym lesie i pieńki na porębie; 63 *v'yrubanyŷ lis*, *phakŷ*, według OSB także 'polana na porębie'; 64b* *v'yrubanyŷ l'is*, *peńk'y*; 65 *de ša liz* *zrub'aie*; 1V niewielkie polany w lesie; 18V pole w lesie; 1aS pole, pastwisko; 5S łąka po wyrabanych lesie; 11Z i 24Z — nazwa terenowa w grupie nazw ługów i pastwisk; 21Z *Čert'iš* — „*vyčerto z lesa*”; 58Z *D'ohij čertiš* — nazwa góry.

Uwagi ogólne

Nazwa *čertiš*—od pnia **črt*—na Łemkowszczyźnie znana jest w bardzo wielu wsiach jako nazwa terenowa (StTŁ), przy czym tam, „gdzie informator scharakteryzował obiekt, nazwa odnosi się do polany, pola w lesie itp.” (ib.). Z terenów bojkowski OSB notuje znaczenia: 'pole po wykarczowanym lesie; pieńki na porębie; łąka w lesie; polana na porębie; pastwisko na porębie w lesie; miejsca pokryte darnią i zarosłe krzakami, a RdNB 'kawał uprawnej roli, zdobyty wskutek wyrabania i wykarczowania'. Z Huculszczyzny HrNH podaje *čerkiš* 'przestrzeń, na której odarto drzewa z kory, aby uschły, w celu karczunku', 'ziemia po wykarczowanym w ten sposób lesie'. JSH zna też znaczenie 'świerk obdarty z kory'. DzLP podaje przy wyrazach *čertiš*, *čerteš* znaczenie 'działka, miejsce oczyszczone z pni, lasu, zarośli pod uprawę', poświadczona w wielu wsiach górskich i podgórszych. Na mapie AGB—wobec braku innych danych—przytoczono z Zakarpacia przykładowo nazwy topograficzne za KPN; dotyczą one zwykle nazw wsi, lasów, gór, łąk, części wsi (ogółem w KPN jest około 100 nazw tego typu).

Szerzej o wyrazie *čertiš* w gwarach ukraińskich na tle słowiańskim zob. DzLP 164—167.

248. Bereh — znaczenie wyrazu. — A 418

Punkty dodatkowe

4aV Mizuń Stary, 12aV Lipowica.

Zapisy

56Ł, 64Ł, 65Ł, 67Ł, 68Ł, 70Ł wg R. Fonetyka wyrazu zostanie przedstawiona w jednym z późniejszych tomów AGB. Znakiem dla 'stok góry' zmapowano zapis *d'oli b'erehom, h'o'i b'erehom* 3S.

Uwagi do poszczególnych punktów

67Ł 'pagórek nad potokiem', 68Ł 'brzeg rzeki, nieużytek', 9R 'wysoki brzeg rzeki, w polu wysoko', 14R 'góra bez trawy, goła, „zasunięte” (chyba 'obsuwisko')', 7 *D'ebra — b'erix k'oto se'a* (wg AJDŁ), 10 *bereh = bor'olo* 'brzeg' i 'stok', 58 *b'erix* 'lekka pochyłość', zaś *deb'er* 'bardziej strome', *skal'a* 'najbardziej strome', 4V 'wysokie miejsce nad rzeką, w górach', 13V i 14V 'jakiegokolwiek wzniesienie', 18V 'urwisty stok góry (także nad rzeką)'.

Uwagi ogólne

Z Łemkowszczyzny AJDŁ podaje ogólne znaczenie 'wzgórze, zbocze', R w kilku punktach notował *bereχ* „przykra” góra o stromym zboczu, 'stok', a także 'brzeg'. Na Huculsczyźnie *berih* || *bereχ* znaczy 'brzeg', 'góra' (JSH), także 'stok góry, wzniesienie' (HrNH); por. też huculskie *berehom it'y* 'iść pod górę' (JSH). Zob. komentarz do mapy 252 Zbocze. Granicę między zasięgiem form *bereh*, *berih* przedstawił J. Rieger w SFPiS 15 (1976 r.) s. 238 m. 4.

249. Beskid — 'góry wzdłuż głównego grzbietu Karpat' — ukr. 'gora вздовж головного хребта Карпат'. — A 417

Zapisy

56Ł i 68Ł wg R, 72Ł i 1 wg StTŁ, 64 wg OSB, punkty „Z” wg KPN. 18Z to Stavne, 54Z to Kanora. *Bes্ক'it*: w zapisach nie zaznaczono akcentu 58, 62, *bes্ক'it* 14, *bes'kid* 62, 64 (w 64 też *pit bysk'idom* — forma nie zmapowana), *bes'k'id* 65, tym samym znakiem zmapowano *bes্কidw* pl 18. *Bes্ক'jt*: w zapisach nie zaznaczono akcentu 13, 43 (w 43 też *za bysk'idom* — forma nie zmapowana). *Bysk'it*: *bysk'it* || *bes্ক'it* 8, *bes্ক'it* 9, *bysk'id'* 63, *b'ysk'it* 7, *byskid* 10 (jest tu też nazwa terenowa *biškidnyk* — forma nie zmapowana). *Bysk'yt*: w 41 też *za Bjsk'idom* — forma nie zmapowana. *Bes্ক'it*: w zapisach nie zaznaczono akcentu 21, 26, 61, 68, 4S, *bes্কit* 4S, *bes্কid* 61, *bes্কid'* 68, nie zmapowano zapisu *Pěd Bes্কědcom* 18Z. *Biškít*: tym samym znakiem zmapowano zapis (*pid*) *bišk'idom* L sg 5.

Uwagi do poszczególnych punktów

56Ł *beskidu* — graniczne góry, lasy; 68Ł 'graniczne góry'; 72Ł 'granica państwowa biegnąca grzbieciem Karpat'; 10R 'granica państwowa'; 1 trzy góry, wszystkie w grzbiecie granicznym; 6 *to tam da'leko*; 7 *šo niby ša d'ilyt na tamtyi bik, na Weńgry*; 8 *byšk'it* — *seło*, także *hor'a je bešk'it*; 9 *šo t'ahne tak za řadom*; 12 'graniczny grzbiet górski'; 13 *u sereď'yńi*; 14 *to hran'yća*; 18 *h'ory*; 21 *dež da'leko hory sut*; 26 *pasv'yška toty, polo-n'yny*; 37 sama granica, grzbiet; 41 grzbiet Karpat; 43 *ysi h'ory*; 44 *hor'a vid Vyńgyr*, grzbiet górski; 45 *pered Besk'idom vyrabi'añut*; 46 *hor'a vid hran'yći*; 58 w górach; 61 *misto*; 62 *hor'a na hran'yey*; 63 *hranyća*, dział — *doŭk'ola opasanyi, by ho voď'a ne pererwała*; 65 *hranyć'a*; 66 z *Weńger za Beskid'om sam yšou*; 1S jakiś las koło Laborca, przez który ludzie dawniej szli, udając się na emigrację; 1aS granica, lasy; 1bS las na granicy; 2S granica; 3S graniczny grzbiet; 4S wysokie góry i lasy na granicy; 5S góry na granicy.

Uwagi ogólne

Pytanie kwestionariusza brzmiało: „Co znaczy *beskyd*?” Najczęściej podawaną odpowiedzią było znaczenie 'góra lub góry w paśmie granicznym', rzadziej — 'lasy w takich górach, połoniny, dział' (zob. Uwagi do poszczególnych punktów). Rozpatrując te odpowiedzi, nie zawsze jasno sformułowane, musimy pamiętać o przestrzennym usytuowaniu wsi, z której pochodzi informacja, czasem bowiem odpowiedzią był gest ręki. Wydaje się, że wyodrębnianie znaczeń 'góra', 'granica', 'las' itd. byłoby w tej sytuacji zabiegiem sztucznym.

Na Łemkowszczyźnie nazwy typu *Beskid* notowane były jako nazwy własne, zwykle odnoszące się do gór, wyjątkowo jako nazwy całego obszaru koło granicy państwowej (biegnącej grzbieciem Karpat) w Woli Niżnej, ornego pola w lesie w Czeremsze (StTŁ). KPN notuje kilka nazw tego typu, przeważnie odnoszących się do gór (rzadziej — do lasów w górach), głównie z pogranicza łemkowsko-bojkowskiego.

Według StTŁ badania terenowe zdają się potwierdzać germańską etymologię *Beskidów* podaną przez Rozwadowskiego (JP II 162—164). Do bogatej literatury poświęconej nazwie *Beskidów* materiały AGB nie wnoszą istotnych zmian.

250. Skala — znaczenie wyrazu. — A 424, 425, 426, B 237, 283, 284

Punkty dodatkowe

43Z Turja-Bystra.

Zapisy

Punkty „Ł” wg R.

Fonetyka wyrazu zostanie przedstawiona w jednym z późniejszych tomów AGB. Przykłady: *sk'ala* 7, 10, 37, *skal'a* 4, 14, 20, 63, *škał'a* 60, 61, 62, 65, 66, 67, 70. Znakiem dla 'skała' zmapowano *sk'ala* 'o wysokiej skale' 58Z.

Uwagi do poszczególnych punktów

15R '„gdy brzeg się zawalił”', 22R 'wysoka góra o jednym stromym zboczu', 58 'przepaść, bardzo stromy stok górski', 1V 'wysoki kamień, stromy, kamienisty brzeg rzeki', 43Z *skal'a* coll. — *na tak'um skal'u nyč ne choće rost'y*.

Uwagi ogólne

Mapę sporządzono na podstawie odpowiedzi na pytanie kwestionariusza A 424, B 237 „Przepaść”, A 425, B 283 „Wielki kamień” i A 426, B 284 „Skała”, a nie na pytanie o wyraz, stąd mapa daje obraz tylko orientacyjny. Na zachodniej i środkowej Łemkowszczyźnie notowano *skala*, *škała* 'kamień', 'duży kamień', 'skała' (R). Z Huculszczyzny *škała* || *skala* 'urwiszko, przepaść' podaje HrNH. Natomiast WerŁ podaje *skala*, *skalka* 'drzazga' z Woli Niżnej koło Jaślisk, w tym samym znaczeniu odnotował formę *szkalka* JSH. Zobacz też mapy 243 Wielki kamień i 235 Przepaść.

251. *Debřa* — znaczenie wyrazu. — A 424, AJDŁ 224

Punkty dodatkowe

34a* Suszyca Rykowa, 44a* Bahnowate, 63b* Hutar, 10aV Łopianka, 12aV Lipowica.

Zapisy i uwagi do poszczególnych punktów

57Ł to Turzańsk, 62Ł to Zaslów, 63 to Kalne (wg RdNB), 5V to Kalna (wg RdNB), 11Z to Welykyj Bereznyj. Punkt 56Ł wg R.

56Ł *d'ebřa* 'stromie zbocze porośnięte krzakami, któredy trudno przejść'; 57Ł *w D'ebre^u*; 62Ł *dep*, *do debři* i *Děp*, *na D'ebri*; 68Ł *d'ybřa*; 70Ł *d'ybřa*; 71Ł *D'eber* — wąż i skała; 72Ł *d'ybeř*; 1 *d'yber*; *na d'ebři*; 6 *Zad'erp* — nazwa góry; 7 *D'ebřa* 'b'eriχ k'oto seł'a'; 13 *debr'y de zas'uneno*; 19 *dyb'yř*, *hor'i dybr'eu*, *z dybř'i*; 34a* *dyb'er*; 37 *dyb'yr*, *z dybř'i* 'ob'ička', 'stok góry', *vel'yka dzb'yř*; 44a* *Debř'a* (zapis RdNB); 46 *dyb'yř tak'a*; 58 *berix* 'lekka pochyłość', *deb'er* 'stroma pochyłość'; 62a* *de^ubř'a*; 63 'stromy bok góry, przepaść'; 63b* *de^ubř'a*; 64 *debr'eu*; 66 *děbř'e*, *d'eberka*; 1V *d'e^ubře^u* 'stromy stok'; 2V *debř'a* 'stromie zbocze (nie można po nim wyjechać do góry)';

5V *debrá* 'stromizna'; 10aV *dobr'e* 'zv'ir obr'yvystyĭ'; 11V *d'ebra* 'miejsce, przez które nie można przejść'; 18V *de^abr'* 'trudno dostępne, kamieniste miejsce w górach'; 11Z *d'obra* 'stromie zbocze', 35Z *d'ybr'a* nomen proprium; 43Z *d'ebra* 'wielka skała: na totu d'ebriu t'aško v'ul'isty, d'ybra 'urwisko': ta čolovik može zajty (w czasie mgły) čot' u jak'u d'ybru; 58Z *d'ybra* 'stromie zbocze'; 1S *d'jbra* 'góra, na którą ciężko jest wejść'; 1aS *de^abra* 'stok bardziej stromy, niż bereh — nie da się iść po nim' — vel'yka de^abra; 1bS *de^abra*; 2S *d'e^abra* 'wielka góra, trudna do przejścia (można przejść pieszo, ale nie można przejechać wozem'), D'ybra — „puste” pole, spodem idzie woda, w KPN też nazwa łąki; 3S *d'ybra* 'wielki gąszcz'; 5S *d'e^abra* 'stromie zbocze'.

Uwagi ogólne

Mapę opracowano głównie na podstawie odpowiedzi na pytanie „Przepaść (*berdo, zomkla*)” oraz zapisów AJDŁ (mapa w AJDŁ nosi tytuł „Wyraz *debrja, debr'*”).

Na Łemkowszczyźnie wyraz występuje jako appellativum w zasadzie tylko w części wschodniej i oznacza tam 'dół, wąwóz' (a na zachodnim skraju obszaru Z. Stieber zapisał znaczenie 'śmit'a z liščom'); w nazwach terenowych wyraz występuje na całym obszarze łemkowskim (AJDŁ, StTŁ). Z Huculszczyzny JSH podaje za Vinzenzem *d'ebry* 'bezdroża, przepaść'.

O wyrazie por. np. SISE I 143.

252. Zbocze A 419, B 276, AJDŁ 227

Punkty dodatkowe

4Z Werchowyna-Bystra.

Zapisy

Ub'ič np. 8, 21, 41, 68 i in., *ub'ič* 20, 39, *ub'iš* 10, *ub'ič* 12, *ob'ič* 18, 58, 61 i in., *v'uboč* 2S, *lob'ič* 4; tym samym znakiem zmapowano *na ub'oč'y* 2 i *na obuč'e* 17R.

Dyb'yr: fonetyka — zob. mapa i komentarz 251.

Nie zmapowano *dol'iu*, *zb'oku hor'y* 10V, *Uubič* — nazwa pola 72Ł, *ub'ič* (nomen proprium) 64, *obič* (nomen proprium) 46, *ob'ič* — grań góriska (nomen proprium) 60Z.

Uwagi do poszczególnych punktów

4 *lob'ič* (!) *taka u dolyn'u*; 7 *ub'iz b'ude, pole zhirn'e*; 9 *ubič de ne riuno*; 10 *bor'ofo* = *berh* 'brzeg' i 'stok'; 14 *na poly*, (stromy) stok; 21 *obič* — *poč'yte pole*; 41 pod górą, też stok; 58 *ob'ič* — *mał'yj b'erix, b'erix* —

lekka pochyłość, *deb'er*—bardziej stroma, *skal'a*—najbardziej stroma; 61 *nerimne pole*; 63 *ubič* 'stok (pole)'; 65 *obič*—*poχ'yl'ne p'ole*; 68 *ubič*—*pole*, *pry hoř'i*; 2V *obyč* 'pole na trudno dostępnym zboczcu góry'; 4Z *vbič* 'stromy stok góry (na gruntach albo górkach koło wsi)'.

Uwagi ogólne

Nazwa *ubič* itp. znana jest na całej Łemkowszczyźnie (AJDŁ), podaje ją też (*vbič*) HrNH z Huculszczyzny.

O wyrazie *bereχ* zob. mapa i komentarz 248, *dybyr*—251, *škala*—250, *borolo*—235.

Nazwa *uprowa* niejasna, może z pol. *uprawa*, gdyż często informatorzy mówili nie o samym zboczcu, ale o polu na zboczcu góry (por. Uwagi do poszczególnych punktów).

253. Wieża triangulacyjna—ukr. триангуляційна вежа.—A 423, B 287

Zapisy

V'eža: -*ž'e* 50, 58, 66, -*ža* 2, 18, 36, -*ži* 57, -*ža* 46, 62, 68, -*ži* 68, *vyž'e* 69.
V''iχa: *v'i-* 64, *v'y-* 67, *viχ'a* 60, *viχ'a* 46, 58, 62, *viχ'a* 61. Inne: 3 *patr'ol'a*, 34 *t'yčka*, 37 *pyk'eta*, 1V *v'yška*, 18V *stoup*.

Uwagi ogólne

Na Łemkowszczyźnie notowano w kilku punktach określenie *patrija* (R), z innych terenów sąsiednich brak jest materiałów porównawczych. Co do nazwy *patrol'a* w 3, to por. nazwę góry *Patrol'a* w 2.

254. Droga—ukr. дорога.—A 436, C 144, T 39, AJDŁ 211, DzLAZ 212

Punkty dodatkowe

43Z Turja-Bystra

Zapisy

W 7 dwa zapisy według dwóch różnych informatorów.
Hr'ebła: *hrebli* f 13V.

Uwagi do poszczególnych punktów

56Ł *put'* 'dróżka'; 13V *hr'ebli*—szersza droga; 4S *put'*—droga do lasu.

Uwagi ogólne

Put' (*put*) oznacza na Łemkowszczyźnie 'drogę polną' (AJDŁ 212); w 22R *put* zanotowano w znaczeniu 'własna droga (?)' i wyrazu tego nie zmapowano. W punkcie 3R *Put* wystąpiła jako nazwa potoku. Na wschodzie obszaru AGB wyraz ten notowano w znaczeniu 'podróż, podróżowanie' (np. 2V, 12V, 13V — nie zmapowano). W JSH wyraz *put'* 'droga' znajdujemy tylko we frazeologizmach.

Nazwę *hrebła* dla drogi (szosy) spotykamy też na wschód od Lwowa w Strutyniu (SD).

W sąsiednich gwarach huculskich, naddniestrzańskich, w gwarze nadszańskiej i na całej prawie Łemkowszczyźnie północnej jest *doroħa*, tylko na zachodnim skraju Łemkowszczyzny zanotowano polonizm *driga*, a na Łemkowszczyźnie południowej — słowacką formę *draħa* (AJDŁ, JSH, HrN, HorS, SD).

255. Ścieżka — ukr. стежка. — A 437, B 469, AJDŁ 186, AUM 320, DzLAZ 211

Punkty dodatkowe

64b* Wołosianka.

Zapisy

St'eška: -t'- 50Ł; -š- 9; -š'- 37; -žš- 2V, 10V, 16V, 18V; -ž- 6V. *Pišn'yk*: p'- 35Z, 1aS. *Pix'urka*: p'- 18, 46, 18V; tym samym znakiem zmapowano *pix'urka* 13V, *pix'uročka* 2V. *Put'ečka*: -ečka 5S. *Doriška*: -r'- 60Z; -žš- 2V.

Uwagi do poszczególnych punktów

64b* *st'eška* rzadziej; 2V *pišačka* — najstarsza informatorka; 16V 'wąska ścieżka w polu lub w lesie'; 50Z *piš'ak* — przeważnie 'ścieżka na poboczu drogi, lub ścieżka w ogóle we wsi'; *pišt'aika* — przeważnie 'ścieżka w polu lub w lesie'; 60Z *piš'ačka* — rzadziej używane, ale ogólnie zrozumiałe; 5S *put'ečka* — polna droga. Nie zmapowano *p'iša put'* 12, *p'iša dr'aħa* 1bS.

Uwagi ogólne

Pišnyk występuje też w pd.-zach. Łemkowszczyźnie (AJDŁ), a także w gwarach wschodniosłowackich (A. Habovštiak „O slovnej zásobe západoslovenských nářečí” [w:] Zborník jazykovedných študií na počesť VII. Slavistického kongresu vo Varšave, Nitra 1973, s. 55 — 63).

Pišak zajmuje zwarty obszar w dorzeczeniach Latoricy i Riki (DzLAZ).

Pixurka występuje też na Huculszczyźnie, przy czym na pd. od Karpat tworzy zwarty obszar (JSH, DzLAZ).

Doriżka spotykana jest również na wschód od Tereswy (DzLAZ).

W najbliższym sąsiedztwie AGB nazwa *steżka* występuje powszechnie w gwarze nadszańskiej (HrN), notowano ją na środkowej Łemkowszczyźnie (RiŚŁ) i w kilku punktach na pd.-wsch. od Użhorodu (DzLAZ). O wyrazie por. K. Zierhoffer, *Ścieżka i jej synonimy w gwarach języka polskiego na tle ogólnosłowiańskim*, Wrocław 1959.

256. Kładka — ukr. кладка. — A 456, B 297, C 146, DzLAZ 94

Zapisy

Punkty „L” wg R. *Łauka*: -w- 9R, -f- 2R, 21R; *łauka* 12; *l'auka* 68L; *l'auka*, u *vyšnim kincy l'auka* 2; *l'auka* || *l'auka* 39; l- we wszystkich punktach „S” i w 35Z. Zapisy w 1V i we wszystkich punktach „Z” nie rozróżniają -u-, -v- i -w-. *Ł'awa*: -v- 3R, 10R, 20. *Peremítka*: *per'émítka* 43, *per'émítka* 44.

Uwagi do poszczególnych punktów

34 *l'auka* — dawniej; 44 *per'émítka* ‘mała kładka na potoku’; 63 *l'auka* — większa, *per'émítka* — mała; 68 *l'auka* — baba, *klatka* — częściej, wpływ liter.; 5S *l'auka* — „laż'enoj”, *per'émítka* — kawał drzewa. Nie zmapowano *vyr'lyna* 24Z ‘kładka tymczasowa’.

Uwagi ogólne

Ławka występuje powszechnie także na Łemkowszczyźnie (R), w gwarze nadszańskiej (HrN) oraz w pn.-zach. części Zakarpacia (po Latoricę, DzLAZ) i na Huculszczyźnie (JSH).

Kładka występuje także m. in. w gwarze nadszańskiej (na pn. i pn.-wsch. od Przemyśla; HrN), notowana jest wzdłuż dolnego Dniestru i na pograniczu huculsko-pokuckim (KDA 130).

Peremítka — na Zakarpaciu wyraz ten oznacza tymczasową kładkę z deski lub pnia (np. w 58Z); być może w materiałach AGB znalazł się on przypadkowo.

Występujące na całej Huculszczyźnie po obu stronach Karpat określenie *ber* (G. sg. *bervy*; JSH, DzLAZ, KDA) na terenach AGB nie było notowane.

257. (Na drugą) stronę — ukr. (на другу) сторону. — A464, B 313, C 149, AJDŁ 233 i 234

Zapisy

61L i 65L wg R. W punktach „L” wg AJDŁ zmapowano materiał

z dwu map: 233 „strona” i 234 *bik* ‘strona’. Mapa nie uwzględnia fonetyki wyrazów; zostanie ona przedstawiona w jednym z kolejnych tomów AGB. *Na druhu storonu*: np. *na druhu st'orónu* 58Ł; *na druh'u st'ornu* 61Ł, *na dr'uhu storon'u* 13; *na druhu sturun'u* 34; tym samym znakiem zmapowano: *na tamtię stor'ońi* 56Ł, *po tam'ti storon'i* 66. *Na druhyj bik*: np. *na non bik(!)* 72Ł, *na dr'uhyj big idu* 12, *na dr'uhyj bik* 18, 43; tym samym znakiem zmapowano: *na tamt'im boc'i* 56Ł, *na dr'uhim b'oc'i* 10V, 18V, *na tim b'oc'i* 6V, 13V.

Uwagi ogólne

O ile *bik* na określenie ‘strony’ na Łemkowszczyźnie występuje tylko w części wschodniej (głównie na Słowacji), a poza tym przeważa *storona* lub *strana* (tak w części zachodniej, jak i południowej), o tyle na Bojkowszczyźnie określenie *bik* można uznać za typowe; z innych terenów sąsiednich brak jest danych.

258. Caryna—znaczenie wyrazu. — A 142, B 112, C 38

Zapisy

Punkt 56Ł wg R, punkt 70 wg AJDŁ i R. Punkt 1aS to Jabłonka, 11Z to Węłykyj Bereznyj.

Caryna: -ij- 66, -yt- 1bS, -e^y- 2S. W punkcie 45 w zapisie nie zaznaczono akcentu.

‘Orne pole’: tym samym znakiem zmapowano w 57 znaczenie ‘ściernisko’; w 58Z mapowane znaczenie jest tylko prawdopodobne (por. niżej).

Nie zmapowano znaczenia ‘pole, na którym sadi się ziemniaki’ 35Z.

Uwagi do poszczególnych punktów

56Ł ‘odłóg, pozostawione’; ‘pole orne’, ‘pole orane po rocznej przerwie (kiedy służyło jako pastwisko)’; 70Ł ‘wszystko orane i zasiane’, ‘rola’; 1 ‘*de sa v'ore*’; 5 ‘*to, šo zasięane*’; 7 ‘*de orút, de zašáu*’; 9 ‘*de vor'ano*’; 10 ‘*šo maęe posięano*’; 11 ‘*de šięut*’; 12 ‘*de sa ore, šo ša povore*’; 13 ‘orne pole’; 14 ‘*šo šięut*’; 15 ‘(u)ps'ięano’; 16 i 17 ‘gdzie sięją’; 18 ‘tam, gdzie orzą’; 19 ‘*de ša zvore grunt*’; 20 ‘*połe zasięane*’; 21 ‘pole’; 28 dawniej: ‘ugór na pastwisko’; 34 ‘*us'o zbiži*’, ‘płody na polu’; 35 ‘*ięden kruh zeml'i, de zasięano*’; 36 *uže po iary, iak poroste zeml'a usim xlibom, si nazývaje c'aryna, zasięanyj grunt*’; 37 ‘*u toj bik, de pooút*’; 38 ‘*de 'orút do hran'yci*’; 39 ‘tam, gdzie w tym roku orzą’; 41 ‘*de ša ore*’; 42 ‘gdzie zasiano’; 43 ‘gdzie się orze’; 44 ‘*de ša ore, de ies'e' xlip zasięano*’; 45 *storon'a, u kotri ša ušo ore*, ‘orne’; 46 *zbiža ušo*; 57 tylko w zwrocie: *xud'oba iuš pišla u c'arynu* (po żniwach pasie się na ściernisku); 58 ‘*połe, zbiže u vit'i*’; 59 ‘*zasięane połe*’, ‘zboże’; 60 ‘*zbiže—łyto, pšenyći*’; 61 ‘*tam zbiže rozmaĩite*’; 63 ‘*tam orút*’; 64 ‘*de orút, de vesnujút*’;

65 *de zaišin'a tołok'a*; 66 *'de si 'ore*'; 67 *'zasiwy u p'oty, zboże šo rośnie*'; 68 *'iak zbiži roste na pny — zah'al'no*'; 69 *'pole, de zbiže si rodyt*'; 70 *'pole*'; 1V *'obsiane pole*'; 6V *'pole obsiane zbożem*'; 10V *'obsiane pole*'; 13V *'ziemia, na której nie wolno wypasać bydła; caryna trwa od św. Jurija (Jerzego, tj. od 6 maja) do święta Pokrowu (opieki Matki Boskiej, tj. do 1 października)*'; 18V *'pole do koszenia*'; 11Z *'orne pole*'; 35Z *'całe pole, które zaorano, łąka — jeśli się ją kosi, pole, na którym sadi się ziemniaki*'; 43Z *'obsiane pole*'; 58Z *„puścił bydło w carynę i narobił ludziom wiele szkody*”; 60Z *'ziemia, na której nie wolno wypasać bydła*'; 1S *'gdę pole obsiane; nie można tam paść bydła*'; 1aS *'gdzie tylko zboże się sieje (a nie inne rośliny); nie pasie się tam bydła*'; 1bS *'obsiane pole*'; 2S *'obsiane pole*'; 3S *'gdzie kosi się w lecie*'; 5S *'obsiane pole*'.

Uwagi ogólne

Wyraz *caryna* — zapożyczenie z rum. *țárină* — rozpowszechniony jest także na Łemkowszczyźnie w znaczeniu 'ziemia zorana', 'obsiane pole', 'odłóg' (w kilku punktach R notował jednak brak wyrazu) i na Huculszczyźnie jako 'pole', 'pole orne', 'ogród koło domu' (tamże *carynka* 'pole', 'łąka', 'pastwisko', 'ogrodzona sianożęć' — JSH). Dla gwary nadsańskiej S. Hrabec stwierdził brak wyrazu we wszystkich badanych punktach.

Znaczenia wyodrębnione na mapie i określenia cytowane w „Uwagach do poszczególnych punktów” sugerują rozwój znaczenia wyrazu w gwarach ukraińskich: 'ziemia uprawna' (tak też w rum.) → 'obsiane pole' → 'pole, na którym rośnie zboże' → 'zboże rosnące na polu' oraz 'ziemia uprawna' → 'ugór, na którym nie wolno wypasać bydła, łąka przeznaczona do koszenia (w przeciwieństwie do *tołoki*, na której wypasano bydło)'. Na peryferii zasięgu mamy nieco inne znaczenia, a więc 'zboże' (34, 46, 58, 60, 67, 68), 'ugór, na którym wypasa się bydło' 28, 'ściernisko' (ale dawniej: 'orne pole') 57. W punktach „V”, „Z” i „S” informatorzy podkreślali, że na *carynie* nie pasie się bydła (13V, 58Z, 60Z, 1S, 1aS). W wielu zapisach *carynę* przeciwstawia się *tołoce* (która jednak nie jest bliżej określana).

259. Tartak — ukr. лісопилля. — A 323, B 149

Zapisy

56L wg R.

F'irys: *f'irys* 64a*, *f'ires* 2V, 13V, 60Z, w zapisie nie zaznaczono akcentu 70. *Tart'ak*: tym samym znakiem zmapowano *t'artak* 65, *tartak* 2, 13, *tert'ak* 28, *kart'ak* (czy pomyłka w zapisie? — J. R.) 6V. *Pyl'a*: *pyl'a* 12, 13, 21, 43, 44, 46, 58, *pil'a* 9, *p'yła* 56L, *p'yl'a* 7, *p'ila* 1S, 3S, 4S, 5S, *p'ila* 1aS, 1bS, 2S, *pyl'a* 35Z; z określnikiem: *vod'an'a* 9, 43, 44, *vod'en'a* 58;

tym samym znakiem co *pyła* zmapowano *pyłor'ama* 60Z. *Maš'yna*: nie zaznaczono akcentu w zapisach 12, 63.

Nie zmapowano *tr'ačka* 44.

Uwagi do poszczególnych punktów

7 *tart'ak*—*pył'a šo čixre*; 21 *tart'ak*—wodny; 36 *tart'ak*—rzadziej; 37 *tart'ak*—tylko wodny; 43 *pył'a*—*vod'an'a*; 44 *pył'a* (wodna jedna piła), *vod'an'a*, *tr'ačka*—rękami rzną; 46 *tartak parou*, *pył'a*—*vod'ou riže*; 58 *pył'a vod'en'a*, *parov'a*; *tart'ak* zapisano w nawiasie; 60Z *f'ires*—dawniej, *pyłor'ama*—teraz.

Uwagi ogólne

Określenie *firys* itp.—z węg. *fűrész* 'piła' występuje także na Huculszczyźnie (JSH); DzLAZ 217 notuje w okolicach Chustu *f'iris* 'piła poprzeczna'.

Pyła odnotowano też w kilku punktach na Łemkowszczyźnie (R).

Tartak notuje w gwarze nadszańskiej HrN.

260. Stos (drzewa)—ukr. купа (дров).—B 158.

Punkty dodatkowe

10aV Łopianka, 12aV Lipowica.

Zapisy

Punkt 37 wg OSB, *Megła* nomen proprium 3V wg RdNB (za mapą): *Megła Mała* i *Sredna*—nazwa góry. *Mygła*: -ы°- 42a*, -y- 1V, -ы- 58Z, *m'agl'a* 37, *mygl'a* 45a*, *myglu* Acc 39, *m'ygła* 64. Tym samym znakiem zmapowano *m'ygł'a* (*d'ereva*) 5S. *M'agel*: *m'agel* 37a*. *Mohyla*: *moh'ëta* 12aV.

Nie zmapowano nazw gór pomiędzy 45a* i 61 (wg RdNB): *M'ygła* i *M'ygłyna* (na mapie *Megolina*).

Uwagi do poszczególnych punktów

56Ł — 50—100 kłoców; 39 *jak si nakačat kupu klečiy, to kažut myglu*; 60 *m'ygła kl'ociy*—już zrąbanych; 66 *m'ygła*—wielka kupa (tam, gdzie się spuszcza drzewo z góry); 18V *m'égła* 'stos drzewa przygotowany do spuszczenia z góry'.

Uwagi ogólne

Mygła jest zapożyczeniem z rum. *mîglă* 'stos drzewa' (a to z węg. *maglya*, VrIR, TaUE). Na Huculszczyźnie JSH podaje znaczenie 'drzewo

złożone jedno na drugie, stos, kupa kłoców złożonych według wielkości'. Brak natomiast wyrazu zarówno w WerŁ, jak i WerZn II.

Zasięg wyrazu *maǵel* — z węg. *máglya* — jest nieznany (wyraz notowano też w kilku wsiach polskich sąsiadujących z terytorium łemkowskim — R).

Mohyla — wyraz ten w znaczeniu 'kupa czegoś' notuje w kilku punktach RdNB, tak samo jest w 11V (nie zmapowano), zresztą w 12aV jest też *moh'êla drou, s'ina*.

261. *Tyn* itp. — znaczenie wyrazu. — A 39

Punkty dodatkowe

38a* Przysłop, 42Z Poroszkowo.

Zapisy

Punkt 19 wg OSB, punkty „Z” wg DzLAZ 34.

Tyn: *tytn* 4, 18, 19, 42Z, 47Z, *tw'ón* 19, 46a*. *Tyńanky*: *tyńank'w* 12, 13, 14, 19, s *tyń'ań'ok* 18, *tyńank'j* 41. Nie zmapowano *koło t'ynu* 'koło płotu' (znane tylko z piosenek) 43.

Uwagi do poszczególnych punktów

3 *parkan s t'ynu* — *suk'j st'ynani z iat'yći* (etym. ludowa); 4 *tytn* — *iatyčok* — z *hał'uża takoho*; 12 *tyńank'w* — *na viyóci u koš'ari*; 18 *tytn* — *šo ša kole*, płot z dranic; 19, 20a* i 46a* *tw'ón*, *tyn* — płot wypleciony pionowo gałęziami lub „dranicami”; 41 *v'isa s tyń'ań'ok*, *tyńank'j* 'kołki'; 61 *tyn* — *park'an sučom horodyt*.

Uwagi ogólne

Wyraz *tyn* — stara pożyczka z germańskiego do języków słowiańskich (VasmEW) — nie jest poświadczony w źródłach obrazujących słownictwo z terenów sąsiadujących z AGB (WerŁ, WerZn II, R, JSH, KDA), jedynie DzLAZ 34 notuje *tytn* 'cmentarz' na obszarze między górną Turią i górną Borzawą. Por. *tyńina* i *tyńiarka* w MorTP (z Cieszyńskiego i Orawy, ale też z Krakowskiego) i oczywiście ogólnoukraińskie *tyn* 'płot pleciony z gałęzi itp.' i *tyńyna*.

262. **Żerdź (lata) do grodzienia pastwisk** — ukr. жердина городити пасовище. — A 37, B 139, C 12

Punkty dodatkowe

13a* Dźwiniacz Grn., 17a* Chaszczów, 37b* Wołcze, 4Z Werchowyna Bystra.

Zapisy

V'iblyc'a 12 wg OSB. *Virnyna*: *w-* 36, 45; *we-* 20a*, 42a*, 4Z; *vy-* 12, 17, 39, 40, 42; *vij-* 14, 37; *vi-* 11, 12, 43, 44, 13a*, 45a*; coll. *virn'yña* 37, 41; *w-* 64. Tym samym znakiem zmapowano: *wirnyña* 'łaty', *wirnyñamy hor'odyt* 64. *Vyrł'yña*: *vi-* 7; *vi-* 58Z, 13a*; *-ł-* 8; *vill'yña* 58Z; *vyrł'yña* i coll. *vyrłyń'a* 26. *Vor'yña*: *w-* 65; *v'o-* 35, 46, 58, 59; *-g-* 12V; coll. *vor'yña* 46, 2V; *-ne* (coll.?) 58; *-ni* (coll.?) 70; *worynamy || plit z vor'yñiy* 66. Tym samym znakiem zmapowano *vor'yñe* 'łaty' 60 i *vor'yñka* 61. *Vibt'yca*: *vi-* 63, 60Z; *v'i-* 13, 17a*, 20a*, 45a*, 57Z; *-g'ca* 42a*, 62a*; *v'idblyc'a* 37b*; *plit z viblyc'* 39. Tym samym znakiem zmapowano *vibl'ačka* 58Z.

Uwagi do poszczególnych punktów

13 *virn'yña*—kłuta, *v'iblyc'a*—okrągła; 36 *wirn'yña* || *plit*; 38 *virn'yña*—*kolena*; 60 *vor'yñe* 'łaty'; 63 *vyrł'yña*—*k'ole sa*; 64 *wirnyña* =łaty; *wirnyñamy hor'odyt*; 70 *vor'yñi* 'płat z łat'; 2V *vor'yña*, coll. *vor'yñe*—cienki, długi pień jodły lub świerka, który przybija się do kołków; 13V *vor'yña* 'okrągła, długa żerdź do grodzenia', 'ociosana łąta'; 4Z *vern'yña* 'poprzeczka w ogrodzeniu'; 60Z *vor'yña* 'okrągła lub półokrągła żerdka do ogrodzenia', *v'iblyc'a* 'okrągła żerdka, cieńsza niż *voryna* (przybijana)'.
OSB podaje następujące znaczenia wyrazu *virnyna*—*voryna*: 1. 'długa, okrągła żerdka w ogrodzeniu' 13a*, 45a*, 46a*, 62a*, 66a*, 2V, 13V; 2. 'półokrągła (rozcięta) długa bukowa żerdka do grodzenia' 12, 42a*; 3. 'półokrągła (rozcięta) żerdka do grodzenia' 13a*, 45; zaś dla *viblyca* itp. 'długa, nie rozcięta żerdka w ogrodzeniu'.

Uwagi ogólne

Mapę sporządzono na podstawie odpowiedzi na pytania kwestionariusza A i C „Łata drewniana do grodzenia pastwisk (*vor'yñe*, *virn'yña*)” oraz B „Ogrodzenie pastwisk (*vor'yñe*)”, uwzględniając jedynie określenia *virnyna*, *vyrł'yña*, *voryna*, *viblyca*. Nie zmapowano: *voryna* 'poprzeczka w kolibie' 2V, *vorynka* 'drażek do zawieszania ubrań' 61, 62, 65 oraz *vor'yña* 'długa żerdź we wrotach' 10V.

W 24Z występuje też *wirnyna* w znaczeniu 'prowizoryczna kładka' (nie zmapowano).

Na pd.-wsch. od 60Z notowano *vor'yña* 'długa żerdź' (i *vor'yña* coll.) oraz *vüblyc'a* 'żerdź (półokrągła w przekroju, z rozcięciem pnia)'.
Na Huculszczyźnie JSH notuje *woryna* 'patyki z rozkłutych świerków, służące jako materiał do płotów huculskich'. W gwarze nadszańskiej HrN nie zanotował tego wyrazu; zaś PNH zapisała *ur'yyny* 'łaty, du iak'ix si prybivai'i dranjki, dušk'i parkan'u' na pd.-wsch. od Jarosławia.

Rdzeń **vor-* występuje w językach pn.słowiańskich w wyrazach mających związek z grodzeniem (RED I 434, DzLP).

263. Połonina — ukr. полонина. — A336, B 137, C 109

Zapisy

Znakiem dla *połonyn'a* zmapowano *połonyn'y* (N pl? — J. R.) 72Ł. *Połon'y'n'a*: -l- 12, -l- 10, -l- 2V, *połó-* 4, 43.

Uwagi do poszczególnych punktów

Tradycje wypasu owiec (wołów) na połoninie przedstawiono na podstawie odpowiedzi na pytania kwestionariusza A (pytanie 337) i B (pytanie 137): „a. Czy wieś lub ktoś w niej ma własną połoninę?”, „b. Czy ze wsi pędzą na lato bydło na połoninę?”. Poniżej podajemy odpowiedzi wg punktów „a” i „b” (jeśli są): 4 — b. dawali owce *na seł'aś*; 6 — b. dawali owce do Zatwarnicy, Topolnicy; 7 — b. przedtem dawali woły; 8 — b. dają; 9 — b. tak; 10 — a. *gazdove majut*, b. tak; 12 — a. wieś ma, b. tak; 13 — a. dziedzie, b. pędzą; 14 — b. dają; 18 — b. przedtem pędzili woły; 20 — teraz nie pędzą, ale kiedyś pędzili woły; 36 — *hon'yły woł'y tam*; 37 — a. mieli, sprzedali, b. pędzili, teraz nie; 39 pędzili *na c'użu*, — a. nazywa się *volos'aika*, b. pędzą *v'oty*; 41 — b. pędzą *na bukiyśku*; 44 — a. mają gospodarze, b. nie pędzą teraz, tylko koszą; kiedyś wynajmowali ją; 45 — zna wyraz; we wsi nie ma; 59 — *u nas nem'a połon'yńiy*; 61 — b. *za nas ne hnały* (wszyscy); 62 — a. tak, b. *p'asły daunymy časy — tep'ér kos'at*; 63 — a. po trochę, b. nie; 65 — a. tak, b. *d'awno*; 70 — „kiedyś pędzili paść w połoniny; własnych połonin nie mają i za ich pamięci nie mieli”; 35Z — połonina jest 20 km od wsi.

Uwagi ogólne

Wyraz znany jest także na Huculszczyźnie, por. w JSH *połonyn'a* 'hale, grzbiety gór pokryte trawą, pozbawione drzew', 'pastwisko górskie'. Na Łemkowszczyźnie wyrazu już nie notowano. O wyrazie por. BrSE 422.

264. „Zagroda (pasterzy i owiec) w połoninie” — ukr. нічліг вівчарів та овець на полонині. — A 349, C 116, ŁMK 174

Punkty dodatkowe

56Z Hukływe, 59Z Nowoselucia.

Zapisy

11Z to Małyj Bereznyj, 37Z to Smerekiwka.

Salaś — zapisy zob. mapa i komentarz nr 265. *Košara* — zapisy zob. mapa i komentarz nr 270. *St'aia* 41, 60Z, *stajnia* (!) 45, *st'ajn'y* 1V.

Nie zmapowano: *koł' yba* 59, *vołni* (?) 61, *st'aia* 'miejsce pobytu bydła (owiec)' 13V, *s'alaš* 'czasowy pobyt gospodarza razem z bydłem (owcami) daleko od swojej chałupy' 13V, *stoi'alo* 'zagrodzone miejsce pobytu bydła w lecie' 5S.

Uwagi do poszczególnych punktów

41 *pišl'y na stajū p'asty*; 45 *zym'iuka* = *stajnia* (!—J. R.) *u polonyńi*; 65 *pišoū yt koš'ari*; 2V *styn'yšče* 'koszara, koliby itp. dla zwierząt i pasterzy'; 1Z—59 Z 'niezlih na pasowyšku dla owce i wiwezariw; Herberge'; 1bS *koš'ara*—*na sal'aši*.

Uwagi ogólne

Salaš także na Łemkowszczyźnie i na Zakarpaciu oznaczał zabudowania na hali, owce i pasterzy razem. Na Huculszczyźnie wyraz oznacza tylko dom mieszkalny itp. (por. komentarz do mapy 265).

Košara—por. komentarz do mapy 270.

Staja. W sąsiednich gwarach ukraińskich w znaczeniu mapowanym (lub podobnym) wyraz znany jest też na Huculszczyźnie, na Bukowinie, na Zakarpaciu, a także na Łemkowszczyźnie (*stajanka*). W znaczeniu 'pomieszczenie dla zwierząt' wyraz występuje także w innych dialektach ukraińskich i innych językach słowiańskich (KlepPT 163—167).

Stajna. Wyraz—występujący tylko w językach północnosłowiańskich—oznacza zazwyczaj 'pomieszczenie dla zwierząt' lub wężiej 'pomieszczenie dla koni' (KlepPT 167—169).

Stynyšče jest w związku z rum. *stîna* 'ts.'. Wyraz *styna* 'pomieszczenie dla owiec', 'miejsce, gdzie doi się owce i robi ser' itp. podaje dla Zakarpacia i Bukowiny KlepPT 169—172.

Zymiwka jest pierwotnie określeniem pomieszczenia dla zwierząt na zimę.

265. *Salaš*—znaczenie wyrazu.—A 342, C 112, AJDŁ 104, ŁMK 53 i 174

Punkty dodatkowe

56Z Hukływe, 59Z Nowoselcya.

Zapisy

11Z to Małyj Bereznyj, 37Z to Smerekiwka. *Sal'aš*—tak np. 58Ł, 2, 7, 16, 17, 26, 40, 42, 46, 63, poza tym: -l- 67Ł, 7, -l- 67Ł, 1S, 1bS, -l- 9, *šél'aš* 1, *s'alaš* 52Ł, 63Ł, 70Ł, 72Ł, 10R, 12, 2V, 13V, 58Z, 60Z, *s'alaš* 3S, 5S, *s'alaš* 57Ł, *salaš* 6, 10, 11, 35, 43, 46, 58, *šalaš* 28a, *sal'ašky* pl 56Ł.

Inne znaczenia: *na s'alaš* 'w góry' 63Ł, „inna wieś” (?—J. R.) 1. Znakem dla „miejsce, gdzie przebywają owce na połoninie” mapowano odpowiedzi na pytanie o „zagrodę (pasterzy i owiec) w połoninie” (mapa 264).

Nie zmapowano znaczenia 'koszar' we wsi Przysłup koło punktu 38 (OSB).

Uwagi do poszczególnych punktów

52Ł *s'alaš u kolybi* (znane); 56Ł „w innych wsiach”; 58Ł *sał'aš —teper neń'a*; 63Ł *na s'alaš* 'w góry'; 67Ł *daŭ wiŭci na sał'aš*; 70Ł 'wiŭcy'; 72Ł nie tu, na Węgrzech, koło Lutowski; 1 *idu na s'alaš* = *idu na dr'uhe s'elo*; 2 *honyły na sał'aš p'asty*; 4 *viŭci na sał'aš dar'aly*; 6 *že viŭci zhańajut na űeho*; 7 'kupa ov'eć' (nie ma teraz); 8 'viŭci' (zapis ze znakiem zapytania); 9 'kupa ov'eć'; 10 'viŭc'i'; 11 'viŭc'i mn'oho'; 12 'ó'viŭc'i, viŭc'i kupa'; 13 'wielka ilość owiec'; 14 '400—500 owiec', *sałaz i űus*; 15 'űsi viŭci'; 16 i 17 'viŭci kupa'; 18 'kupa ov'yć'; *deput'at* = *u salaš'u*; 19 'bah'ato, *sałaz vovjé*; 20 'sał'aš ov'ec'; 21 '40, 50, 100 owiec'; 26 *daŭ'e viŭci na sał'aš i distaję bryńžu*; 28a „ich zdaniem miejsce na owce”; 35 'zhańeńi k'ozy i viŭci'; 37 'viŭci'; 38 '200—300 owiec'; 39 '200, 400, 500 viŭci; *jak pasut sał'aš*'; 41 'viŭci—200—300 szt.'; 40 i 42 'dużo owiec'; 42a* 'kierdel owiec'; 43 'zženut vel'yku sumu ov'yć'; 44 'zhin ov'yć'; 45 'boh'ato ov'eć; *s'a naz'yvat sał'aš*'; 46 'ilość owiec'; 47 *berut v'viŭci na sał'aš za bryńžu*; 58 '100—200 ovec'; 59 '200—300 ovec'; 60 'grom'ada'; 61 *sał'aš ov'eć—200—300 szt.*'; 62 *sał'aš ov'eć*'; 63 'd'osta ov'eć'; 64 *sał'aš małyŭ ovec* (*č'ereda k'onij*); 65 'st'ado ov'eć'; 13V 'czasowy pobyt gospodarza razem ze zwierzętami domowymi daleko od domu', 'czasowy wspólny wypas owiec kilku gospodarzy (który nadzoruje jeden z nich)'; 18V „koliba”; 1Z—59Z znakiem dla „miejsce, gdzie przebywają owce na połoninie” zmapowano znaczenie w ŁMK „niczliŭ na pasowyśku dla ovec i wiwczariw; Herberge” (ŁMK mapa 174) i „miśce niczlihu dla ovec ta wiwczariw; Herberge” (ŁMK mapa 53); w 11Z i 37Z znakiem dla „pomieszczenia na połoninie” zmapowano „pomieszczenia na połoninie, gdzie przechowuje się ser, mleko”; 58Z 'kierdel owiec z całej wsi'; 60Z 'wielki kierdel owiec'; 1S 'tam, *de syr rob'l'at*; *zbyža to-t'a* (gdzie mieszkają); 1bS 'tam, gdzie robili ser, gdzie były owce', zaś w sąsiednim Osadnem: *košara na sał'aši, 's'alaš —vel'o ov'ec*, np. 300'; 3S 'wiele owiec', 'miejsce'; 5S 'tam, gdzie nocowano (na hali)'. .

Uwagi ogólne

Na Łemkowszczyźnie wyraz oznaczał „nie tylko «kolibę», w której mieszkał «bacza», ale stado owiec w górach wraz z bacą, juhasami etc.” (AJDŁ—komentarz do mapy 104; w wielu punktach AJDŁ wyraz był tylko znany). Z Huculszczyzny JSH podaje znaczenie 'chata' i 'szałas'. Jest

to zapożyczenie z węg. *szállás*, przy czym pośrednictwo rum. *sălaş* można przyjąć dla gwar huculskich; na Łemkowszczyznę i na Bojkowszczyznę dotarł on zapewne poprzez gwary wschodniosłowackie (por. CrRV 376 — 377, KlepPT 172 — 180 i mapa na s. 237 — tamże literatura).

266. Komarnyk — znaczenie wyrazu. — A 341, B 142

Punkty dodatkowe

4Z Werchowyna-Bystra.

Zapisy

Kom'arnyk: *kó*- 8, *-ýk* 13V, *-ək* 18V.

Uwagi do poszczególnych punktów

18 'szałas wataha'; 37 S. Hrabec nie podaje znaczenia wyrazu, wg OSB jest to 'niewielka szopa na połoninie, w której wyrabia się i przechowuje ser'; 39 'gdzie mieszka watah, *de śa kłagaŕe moł'oko*'; 13V 'koliba, w której przechowuje się ser, naczynia'; 18V 'budowla na czterech słupach, z daszkiem, gdzie ocieka ser'.

Uwagi ogólne

Mapę sporządzono na podstawie odpowiedzi na pytanie „chaty na połoninie”, punkt a.: „gdzie mieszka watah”. Pytanie o wyraz przyniosłoby niewątpliwie materiał obfitszy i ciekawszy. Niemniej jednak to co zebrano warte jest pokazania na mapie, gdyż daje chociaż orientacyjny obraz. Na zachodniej Łemkowszczyźnie, w Čirču (na pd. od Muszyny) notowano *komarńik* 'pomieszczenie *na swr, na urdu*' (R). Na Huculszczyźnie *komarnyk* oznacza 'strych, na którym przysychają budzy na połoninie', 'stryszek nad komorą na budzy' (JSH). Wyraz jest zapożyczeniem z rum. *comarnie* (o wyrazie por. CrRV 315 — 316, KlepPT 217 — 221 i mapa na s. 237, tamże literatura).

467. Kolyba — znaczenie wyrazu — A 341, B 142, AJDŁ 103

Punkty dodatkowe

10aV Łopianka, 14aV Lolin, 4Z Werchowyna-Bystra.

Zapisy

Punkt 57Ł to Turzańsk, 37Z to Czornoholowa. Przeważa forma *koł'yba* i jej warianty; przykłady: *koł'yba* 72Ł, 14, 20,

36, 39, 46, 61, 65, 66, *kol'yba* 59Ł, 68Ł, 70Ł, *kol'iba* 1S, 1bS, 5S, *koł'yba* 9, 10, 64, *koł'yba* 13, *kól'yba* 56Ł, *kól'yba* 58Ł, ale: *kał'yba* 71Ł, *kał'yba* 5, 26, *k'ołyba* 12, *k'olība* 37Z, *k'oljba* 43Z, *koł'ypka* 1.

Uwagi do poszczególnych punktów

52Ł *u kol'ybi (salaś)*; 56Ł *kol'yba* do pilnowania pola przed dzikami; 59Ł 'buda'; 63Ł = *kuča* (*kuča* jest dla owiec i jest mniejsza, niż *stajina*); 68Ł 'szopa'; 5 *po lis'ox kał'yba* (zapis podkreślony); 62, 6V i 18V 'chata, w której mieszkają pasterze' i 'chata, w której mieszka watah'; 37Z 'koliba pastusza'; 43Z '*salaś*'; 60Z 'ogólna nazwa jakiegokolwiek koliby'; 1S dla stróża pilnującego przed dzikami pola, na którym rosną ziemniaki; 1bS dla węglarzy, pasterzy owiec i wołów; w sąsiednim Osadnem: dla pasterzy owiec, węglarzy, drwali; 2S 'miejsce, gdzie mieszka i gospodaruje pasterz (w lecie)', a także pejoratywny, np. *χβίβα ιακ kol'yba*; 5S też 'schronienie węglarzy'.

Uwagi ogólne

Mapę sporządzono na podstawie odpowiedzi na pytanie „chaty na połoninie” punkt b.: „gdzie mieszkają pasterze”; w AJDŁ, a także w punktach „S” pytano o wyraz.

Na Łemkowszczyźnie wyraz występuje powszechnie i oznacza 'budę pasterską w górach' (AJDŁ). Na Huculszczyźnie *kol'yba* to 'koliba, szałas bez okien dla spoczynku butyniarzy', 'szałas pasterzy lub butyniarzy' (JSH). Wyraz występuje na całym prawie obszarze KDA (mapa 124).

O wyrazie por. CrRV 313—315, KlepPT 207—217 (i mapa na s. 237; tamże literatura). Dla terenów AGB nie ma potrzeby kwestionowania pożyczki z rum. *colibă*, niezależnie od dalszej etymologii wyrazu.

268. „Poprzeczka” w kolibie — ukr. „перекладина” у колибі. — A 322a, B 323

Zapisy

Styjb'yna: tym samym znakiem zmapowano *slamb'ëna* 1V (wg KDA 133). *P'iper'ečka*: tym samym znakiem zmapowano *paper'ečka* 13V i 18V. *Ž'erika*: *ž'erdka* 1V; w 20 w zapisie nie zaznaczono akcentu.

Inne: *bant'yna* 37, *druż'ok* 41, *druż'ok* 61, *d'ylyna* 10, *gr'agar* 13, *łata* 36, *lat'a* 46, *vor'yna* 2V, *druk* 'drag' 66.

Uwagi ogólne

„Poprzeczka” w kolibie to żerdka pozioma łącząca dwa pale, rozgałęzione u góry („soxy”), stanowiąca część „ramy” spadzistego dachu. Na Huculszczyźnie nazywa się ona — podobnie jak w 18V — *slimbyna*, *stym-*

byna, slymba (slymbra), slymyna (JSH). KDA 133 mapuje tylko zasięg wyrazu, przy czym forma *slembyna* itp. występuje pomiędzy Łomnicą i Białym Czeremoszem, tj. głównie na Huculszczyźnie, a forma *selemeno* — na Zakarpaciu między Cisą i Latorycą (jest to wg KDA ‘belka pod stropem, sosręb’, ‘belka łącząca krokwie, żerdź w domu, żerdź w kozłach do pilowania drzew’ itp.).

Styjbyna i slemena. Prof. E. Vrabie wskazuje (listownie) na możliwość związku z rum. dial. *slémna, slímna* ‘szczyt dachu’ (a to ze słowiańskiego, por. sch. *sleme, slemena* ‘ts.’).

Co do *woryna* zob. komentarz do mapy 262.

269. „Kablak” w kolibie. — ukr. „дуга” у колибі. —

Zapisy

Senet'ora: senét'ora 13, *senét'oriia* (!) 44, *sanat'ora* 60Z; w zapisach w 63 i 65 nie zaznaczono akcentu. *Kabl'uk*: tym samym znakiem zmapowano *kabluk'y* pl 6V i 18V. *Obl'uk*: tym samym znakiem zmapowano *obl'uky* pl 14 i *bluk* 9 (zapis obok znaku „o” stwierdzającego brak wyrazu).

Inne: *vor'yna* 2V.

Nie zmapowano *kryv'ul'a* 18.

Uwagi ogólne

„Kablaki” w kolibie to wygięte żerdki lub gałęzie, tworzące „ramę” spadzistego „dachu” w kolibie, idące od pali („soxy”) do ziemi. Z terenów sąsiednich brak jest materiałów porównawczych.

Senet'ora — *sanato'ra* może być zapożyczeniem z rumuńskiego. Prof. E. Vrabie wskazuje (listownie) na potencjalny wyraz **ținătoáre* (z rodzajnikiem: *ținătoárea*, w wymowie w dialektach mołdawskich i transylwańskich [cəná'tuáfe]) ‘podpórka, podparcie’ — od czasownika *a ține* ‘trzymać itp.’ Pewną trudność może przedstawiać substytucja *ț* (= [c]) przez bojkowskie *s*, ale wypadki defrykacyzacji są znane. Bojkowskie wahanie *a* || *e* w wyrazie świadczy — zdaniem prof. E. Vrabiego — za przyjęciem etymologii rumuńskiej (z *ă* = [ə]), gdyż w szeregu gwar północnorumuńskich przedakcentowe *ă* od dawna jest wymawiane jak [a].

Co do *woryna* zob. komentarz do mapy 262.

270. Košara ‘zagroda dla owiec’ — ukr. огорожа для овец. — A 343, B 362, C 113, AJDŁ 105

Zapisy

Košara itp.: -š- 2, 3, 15, 18, 19, 20, 21, 34, 35, 38, 47, 57, 58, 59, 60, 61, 66, 67, 69, 1V, 6V, 10V, 11V, 13V, 18V (ale miękkie *š* notowano zazwyczaj

również w punktach „S”). W zapisach nie zaznaczono akcentu w 5, 12, 13, 26, 35, 39, 40, 42. Tym samym znakiem co *košara* zmapowano *košary* 70Ł i *k'ošara* 35Z.

Uwagi do poszczególnych punktów

68Ł „dawno”; 1 „*bojky kažut*”; 28 wyraz znany; 34 *na poły*.

Uwagi ogólne

Wyraz występuje na całej Łemkowszczyźnie w postaci *košar* (właściwej językiem zachodniosłowiańskim), z Huculszczyzny JSH podaje *košera*. W gwarze nadszańskiej wyraz notowano tylko w dwóch punktach (por. RiZR za HrN). W górach jest to przenośna zagroda dla owiec (z żerdzi lub wyplatana), w której owce przebywają na hali; może to być także zagroda dla owiec we wsi. Występowanie wyrazu w gwarach karpaccich ukraińskich, słowackich, polskich jest związane z migracjami „wołoskimi”; na tereny ukraińskie został on być może przeniesiony z południa bez pośrednictwa rumuńskiego (por. CrRV 318–322, KlepPT 188–200 i mapa na s. 242 — tamże literatura).

271. *Strunga* ‘bramka w koszarze’ — ukr. перехід для овець у кошарі. — A 348, B 460, AJDŁ 106

Punkty dodatkowe

20Z Luta.

Zapisy

56Ł także wg R. Punkt 1bS to Osadne.

Strunka || *strumka* 58 (różni informatorzy), *str'ungka* 4S, w zapisie nie zaznaczono akcentu w 64; zapisy w punktach „V” i „Z” nie rozróżniają -ng- i -ng-.

Inne znaczenia wyrazu: 56Ł ‘małe przejście’, ‘miejsce wyłamane w płocie, w koszarze’, ‘szczelina między zębami’ (R), 58Ł „wybrana dziura w płocie”, 1S ‘przejście wyłamane w płocie’, ‘szczelina między zębami’, 1aS wyraz znany tylko w powiedzeniu *višpónovane ěak str'unĳka* ‘coś pięknie zrobione’, 2S ‘(każde) przejście, też w płocie’, 3S ‘przejście w ogrodzeniu zrobione specjalnie lub wyłamane’, 4S i 5S ‘przejście wyłamane w płocie’.

Uwagi do poszczególnych punktów

56Ł *strunĳka* ‘bramka w koszarze’ „starsi znają” (AJDŁ).

Uwagi ogólne

Wyraz ten jest zapożyczeniem z rum. *strúngă* 'przeście w ogrodzeniu', 'szczelina między zębami' (VrIR 173); znany jest on szeroko w całych Karpatach, m. in. w gwarach łemkowskich, huculskich, na Bukowinie. Zwrócenie większej uwagi na semantykę wyrazu podczas eksploracji terenowej przyniosłoby zapewne bardzo interesujący materiał i być może pozwoliłoby na określenie zasięgów niektórych znaczeń. Na Huculszczyźnie wyraz notowano w znaczeniu 'przełaz ruchomy', 'przeście dla owiec przy podoju', zaś na Zakarpaciu — 'wąskie przeście', 'dziura w płocie', 'szczelina między zębami' (JSH, DzOL 126—127). Według KDA 126 forma *strunga* występuje w kilku punktach nad górnym Stryjem, w pn.-zach. części Huculszczyzny, na całym prawie Zakarpaciu i w okolicach Czerniowiec, zaś *strunka* — na środkowej i wschodniej Bojkowszczyźnie, na pograniczu bojkowsko-huculskim i na Huculszczyźnie. O wyrazie por. CrRV 387—389, KlepPT 229 (i mapa na s. 238).

272. Hak do zawieszania kotła z żętycą — ukr. гак завішувати котел з жентицею. — A 352, B 163, C 118

Zapisy

16 to Ruskie, 1bS to Osadne.

Koľ'vorot: -l- 9, 13; w zapisach nie zaznaczono akcentu 9. *Kľ'uka*: tym samym znakiem zmapowano *kl'učka* 45. *S'oħa*: tym samym znakiem zmapowano *s'oħy* pl 1V. *Hak*: w 18V jest *hak* i *hač'ok*.

Inne: *kotl'ovyna* 2V, *krut'il* 64, *kuli* pl 34, *s'upošnyč'a* 65, *vor'oska* 1V, *zub'ec'* 13V.

Uwagi do poszczególnych punktów

Pytanie kwestionariusza A brzmiało: „Hak do zawieszania kotła (np. z żętycą) nad ogniem: a. duży, b. mniejszy”, stąd możliwe dwie odpowiedzi i odpowiednie uwagi: 6 — niepewnie; 13 średni, z drzewa; 18 'rosochate drzewo do zawieszania kotła'; 34 *kuli* — *derev'ene'!*; 44 inf. zna wygląd, nie zna określenia; 61 znak „?” z dodaniem „nie wiedzą” i zapis *s'oħa* w nawiasie; 1V *vor'oska* — duży, *s'oħy* — mniejszy, z drzewa; 6V *hak* — duży, *maľ'yĭ hak* — mniejszy; 18V *hak* — duży, *hač'ok* — mniejszy.

Uwagi ogólne

Większość określeń oznacza hak (przyrząd w kształcie haka) i jego synonimy; należą tu: *hak*, *kluka*, *soħa*, *zubeč*. Niejasne jest użycie wyrazów związanych znaczeniowo z ruchem, jak *koľ'vorot* (w gwarach bojkowskich też 'skręt u wozu', por. mapa 50), czy *krutyl*. Co do *kuli*, por. *kuli* 'nosidła

na wodę' (AGB, mapa 53). *Kotłownyna* pochodzi zapewne od *kotła*. Niejasne jest określenie *supośnyća*. Co do *woroska* por. huculskie *worozka* 'sznurek, na którym wisi kołyska' (JSH) i pol. *powróż*. Z Łemkowszczyzny brak jest danych porównawczych, na Huculszczyźnie notowano *berfeła* 'ruchomy hak do zawieszania kotła nad ogniem'; JSH podaje ponadto określenia *duha*, *kuźba* 'drewniany hak założony w berfełę', *zubec*.

283. Klag 'podpuszczka do zakwaszania mleka' — ukr. закваска для молока. — A 346, B 144, C 115, AJDŁ 112

Zapisy

Przykłady: *kl'ag* 63, 65, *klag* 41, *kl'ak* 58Ł, 2, 13, 44, 3S, *klak* 52Ł, *kläk* 38, *kl'ek* 35, 61, *kl'eg* 66, *gl'eg* 68, *glek* 34. SD podaje jeszcze formy *gl'aga* i *kl'aga* z punktu 54 i z Kropiwnika Starego (na pn.-wsch. od p. 46) — nie zmapowano.

Uwagi do poszczególnych punktów

56Ł **ut til'ate*, „gotowe”; 58Ł z *r'yncky kl'ak* (się robi); 70Ł *sa kl'agat mołoko*; 72Ł *kl'ag z rynz'i*; 10R z *r'yńzi*; 3 *'ovečyĭ liĭ do br'yńzi*; *ĭak mołok'o sy stynaĭe du kupy, to si kaže: o, χtoś pidkur'yu korovy kl'agum*; 57 zna tylko wyraz; 60 nie znają rzeczy; 67 *ys tel'eta*; 35Z z żołądka cielęcia; 1bS *kl'ag* znajduje się w *ryndzy*; rozpuszcza się go w wodzie (z łyżką mleka); 3S jak się rozpuści w wodzie, to *kl'ak*; 4S w *ryndzce* jest *kl'ag*; 5S rozpuszcza się go w wodzie.

Uwagi ogólne

Jest to zapożyczenie z rum. *chiag*, jedno z typowych dla kultury pasterskiej w Karpatach, w tym dla ukraińskich gwar łemkowskich, huculskich, bukowińskich, zakarpackich. W punkcie 3 obserwujemy charakterystyczną dla peryferii występowania zapożyczeń zmianę znaczenia wyrazu na pejoratywne. O wyrazie por. CrRV 280—284, KlepPT 150—156 (i mapa na s. 241).

274. Ryńza 'wysuszony żołądek cielęcy, z którego robi się klag' — ukr. висушений шлунок теляти, з якого виробляється кляг. — A 347, B 145, AJDŁ 113

Zapisy

R'yncka: *ry-* || *rj-* 1bS; tym samym znakiem zmapowano z *r'yncky* (G sg) 58Ł. *R'yńza*: *rĭ-* 1S, *ry-* 58Z, 60Z, *rĭnz'a*, *r'en'z'y* i *r'yńzi* 13V; *-e* 34, 58, 60, 61, 66, 18V, *-i* 6V, *-y* || *-i* 13V. Znakiem dla *rynz'a* zmapowa-

no z *r'ynz'i* (G sg) 72Ł. W Osadnem na pn. od punktu 1bS, gdzie są tradycje pasterskie, jest *r'ynza* (nie zmapowano). W zapisach nie zaznaczono akcentu w 5, 12, 20, 34, 37, 39, 44, 46, 57, 63, 64.

Uwagi do poszczególnych punktów

10R — z cielęciami; 39 — tylko świński (!) klag; 57 informator zna wyraz; 1V żołądek z serem młodego cielęciami; 35Z informator nie pamięta znaczenia wyrazu; 3S wysuszony żołądek z zawartością. Zob. też Uwagi do poszczególnych punktów w komentarzu do mapy 273.

Uwagi ogólne

Jest to zapożyczenie z rum. *rînză* — jedno z charakterystycznych dla kultury pasterskiej w Karpatach, rozpowszechnione w karpackich dialektach ukraińskich, polskich i słowackich (ale brak go na Morawach). O wyrazie por. CrRV 373 — 374, KlepPT 156 — 159 (i mapa na s. 238).

275. Berbenyća 'naczynie na mleko, bryndzę itp.' — ukr. бербенія — A 95, B 387

Zapisy

1V to Lipa. *Berben'yč'a*: -č'a 2V; -c'ě 66; -či 61; -c'i 10V, 13V; -ci || -yč'ě 1V; *be'rbe'něc'i* 18V. Nie zaznaczono akcentu w 20, 64, 70. Nie zmapowano *barbarýč'a* 34 (zapis ze znakiem zapytania 'wielka fl'eška') i *berben'yč'a* 20R (odpowiedź wywołana 'taki był vať'ok i še mak t'arló).

Uwagi do poszczególnych punktów

20 *pered vojnou buła na horiuku*; 20a* *derečanyj posud, z jakym idut' po moloko v salaš*; 61 *tak'e kanou'i'e*; 62 *b'očka na mleko*; 64 *jeletočka maľ'a*; 66 pojemność 25 l; 2V *na žent'yču*; 13V na ser, na bryndzę; 14V na bryndzę; 18V na bryndzę, wydłużona; 58Z na żętycę, pojemność ok. 30 — 40 l; 60Z beczułka z dwoma dnami, w której noszono na plecach wodę, żętycę, mleko itp. w pole, ok. 20 l pojemności.

Uwagi ogólne

Berbenyća w tym samym znaczeniu występuje również na Huculszczyźnie (JSH).

Choć RED oraz CrRV uważają, że jest to zapożyczenie z węg. *berbence*, *bórbónce* 'skrzynka', to jednak zasięg wskazuje raczej na rumuńską pro-

weniencję tego wyrazu, por. rum *bărbînță* (wg CrRV jest to dialektyzm pn.mołdawski i siedmiogrodzki; wyrazu nie notuje też TaUE).

Brak wyrazu w gwarze nadszańskie stwierdza HrN; nie występuje on też w zapisach Werchratskiego z Łemkowszczyzny (WerŁ).

276—277. Ładna, słoneczna pogoda—ukr. гарна, сонячна погода (276—określenia rzeczownikowe, 277—określenia przymiotnikowe).—A 395, 396, B 209, AJDŁ 306, 308, DzLAZ 2

Punkty dodatkowe

63b* Klimiec

Zapisy

70Ł wg R, 68Ł *h'arda poh'oda* wg R.

Mapa 276. *Poh'oda* np. 2, 8, 26, 36, 44, 66 i in., *poh'oda* np. 47Ł, 13, 37, 43, *puh'oda* 1R, 50, *pow'oda* 8V. *Xv'ył'a*, np. 70Ł, 2, 9, 41, *χv'ył'a* np. 58Ł, *χw'yła* np. 52Ł, 57Ł, 7, *χv'ila* 1, 2S, 5S, *χv'il'a* 1bS, *χv'il'a* 1S, 1aS, *χv'yⁱ*—punkty „Z” (poza 43Z, 58Z i 60Z); zapisy w punktach uzupełniających w zasadzie nie rozróżniają *l* i *ł*. *V'erem'na*: zapisy fonetyczne zob. mapa i komentarz 278. Inne: 3 *deń*, 41 *dyń*, punkty „Z” *hod'yna*.

Mapa 277. *Ł'adna* np. *ł'adna* (*pohoda* itp.) 5R, 21R, 71Ł, *ł'adna* (*χvyl'a* itp.) 70Ł, 2, *ł'anna* (*χvyl'a*, *pohoda*), *łannyi* (*dyń*) 41. *F'ajna* np. *fajna* (*pohoda* itp.) 72Ł, 58, *fajne* (*verem'na* itp.) 21, 46, *fajna* (*χvyl'a*) 58Z. *D'obra* np. *d'obra* (*pohoda* itp.) 67Ł, 16V, 2S, *d'obra* (*χvyl'a* itp.) 1S, *dobr'a* (*χvila*) 4S. *Š'umna* np. *šumna* (*χvyl'a* itp.) 1aS, 4S, *šumna* (*pohoda*) 3S, *šumnyi* (*čas*) 1S. *H'arna*: *h'arna* (*pohoda*) 47Ł, 1V. *H'arda* np. *hard'a* (*pohoda*) 56Ł, 57Ł, 1, *h'arda* (*pohoda*) 52Ł, 68Ł, *hard'a* (*χvyl'a*) 6, 9. *Kr'asna*: *kr'asna* (*χvyl'a* itp.) 1, 5S, (*pohoda*) *kr'asna* 67Ł, *kr'asnyi* (*čas*) 1aS. *I'asna* np. (*pohoda*) *iasna* 1R, *i'asna* (*pohoda*) 2. Nie zmapowano *i'asno* w zapisie: *i'asno*—*poh'oda* 37.

Uwagi do poszczególnych punktów

Mapa 276. 57Ł *χwyla*—rzadko używane; 58Ł *χwyl'a*—wywołane; 65Ł wyrazu *χvyl'a* nie znają; 58Z *χvy'la*—rzadko używane.

Mapa 277. 67Ł *h'arda*—rzadko używane; 68Ł *h'arda*—to określenie młody informator pamięta; 2V *krasna*—używają najstarsi; 1aS *šumna* (*χv'il'a*)—częściej. W punktach 49Ł, 63Ł, 64Ł, 65Ł, 66Ł, 71Ł, 72Ł i 1 (55Ł) określenia *harda* AJDŁ nie notuje.

Uwagi ogólne

Słoneczna pogoda nie wszędzie ma odrębną nazwę. Zwykle używa się nazwy pogody „w ogóle” lub czasu z dodatkowymi określeniami przymiot-

nikowymi; trudno nam powiedzieć, na ile są to określenia stałe, a na ile fakultatywne. Na ogół nazwa *weremja* nie wymaga dodatkowych określeń (tylko w 21 i 46 *fajne weremja*). O znaczeniach tego wyrazu zob. mapa i komentarz 278. *Xwyla* oznacza ładną, słoneczną pogodę w gwarach łemkowskich, co łączy cały ten obszar gwar ukraińskich (także bojkowskich i zakarpaccich) z zachodnią Słowiańszczyzną, por. pol. *chwila* 'pogoda' AJPP, wschodniosłowackie *χvil'a* 'pogoda' LiZU i 'ładna pogoda' (Kálal), czeskie *chvíle* 'ładna pogoda'. DzLP traktuje to znaczenie wyrazu *xwyla* w ukraińskich gwarach karpaccich jako polonizm-słowacyzm. Dalej na wschód od zaznaczonego w AGB zasięgu tego wyrazu, nad Orawą, OSB notował znaczenie 'pogoda przed burzą; wiatr z deszczem'.

Inne określenia pogody: *pohoda*, *hodyna*, *čas* wymagają na ogół uściśleń przymiotnikowych, jeśli odnoszą się do ładnej pogody, por. też z Zakarpaciami *fajna hodyna* (*pohoda*, *čas*—OŁM). Nazwę *pohoda* 'pogoda; ładna pogoda' podaje HrN z gwary nadsańskiej, a AJDŁ z gwar środkowołemkowskich. W tych znaczeniach nazwa *hodyna* poza Zakarpaciami pojawia się i po północnej stronie Karpat na Bojkowszczyźnie (OSB ze wsi na północ od 43 i KDA z 1V i sąsiedniej wsi); z Huculszczyzny JSH podaje znaczenia 'słota; deszcz, śnieg' i 'pogoda'.

Na mapie 277 ukazano—na materiale zresztą bardzo niepełnym i przypadkowym—jakie przymiotniki towarzyszą zwykle nazwom pogody. Przymiotnik *hardy* 'ładny' używany był na całej Łemkowszczyźnie (AJDŁ 308), jednak na pograniczu łemkowsko-bojkowskim wyraz ten określano jako rzadki lub w ogóle go nie znano. W języku ukraińskim jest to pożyczka z polskiego (RED).

Semantycznym zachodniosłowianizmem jest określenie *šumnyj* 'piękny, ładny', znane w gwarach polskich i słowackich i stąd przejęte do gwar łemkowskich i zachodnich zakarpaccich (DzLP), ale droga zapożyczenia jest nieznana (wyraz ten jest znany w języku bułgarskim i serbochorwackim; etymologicznie pochodzi z greckiego, VasmES, RED).

278. *Weremja*—znaczenie wyrazu.—A 395, 396, B 209

Punkty dodatkowe

57a* Nahujowice, 62c* Orawa, 63b* Hutar, 65a* Hrebenów, 12aV Lip owica, 14aV Lolin.

Zapisy

W większości punktów: *v'eremńa*, np. 2, 18, 44, 62, 65, *vě-* itp. np. 21, 62c*, *v'eremń'e* 67, *v'eremńe*, *-mńi* itp., np. 61, 6V, 10V, *-mja* 63b*, 18V, *v'eremje*, *-mji* itp., np. 57a*, 5V, *v'eremle* 14V, *v'eremij* 68, *v'eremńe''* || *v'eremje''* 1V, *vr'emńa* 64a*. Akcent na drugiej sylabie: *vér'emńa* 21.

Uwagi do poszczególnych punktów

2 *v'eremńa*—*iak'ij čas*; 18 *źmina na švit'i*—pora, czas; 21 = *čas*; *fajne veremńa*, *k'epske veremńa*—*mało hovořat*; 46 *fajne v'eremńä*, *lyž'e v'eremńä*, ale zasadniczo *veremńä* oznacza dobrą pogodę; 58 *v'eremńe*—*fajna pohoda*; 63 *v'ëremńa* = pogoda; 63b* czas; 65a* *veremńa pask'unne* (o pogodzie); 68 czas; 1V mało używane; 18V przestarzałe, wyraz wyszedł z użycia.

Uwagi ogólne

W znaczeniu 'pogoda' i 'ładna pogoda' *weremij* itp. występuje też na Huculszczyźnie (JSH, AUM 354); w huculskich wsiach Zakarpacia notowano ten wyraz w znaczeniu 'piękna, słoneczna pogoda' (DzLAZ).

Z terenów bojkowskich OSB podaje też znaczenie 'deszcz, niepogoda, ślota', ale bez lokalizacji.

279. Niepogoda, ślota—ukr. непогода, сльота. —A 397, B 210, AJDŁ 284

Punkty dodatkowe

60a* Rybnik

Zapisy

65Ł wg R. *Ślota*: w 16R w zapisie nie zaznaczono akcentu. *Ślot'a*: *ślō-*, *ślu-* 56Ł, 58Ł, 21R, 28a. *Nepoh'oda*: *ne-* 21R; *-pō-* 2R, 17R. *Neh'oda*: *ne^v-* 3V, 18V. *Pask'udno*: *-nno* 64. Inne: 65Ł *pask'udna pōh'oda*; 9R *ned'obra poh'oda*, 46 *lyž'e v'eremńä*, 1V *pask'udna poh'oda*, 2V *zła χv'yl'a*, 6V *χm'arna pohoda*, 9V *p'idla pohoda*, 16V *poh'ana poh'oda*, 1S *ned'obra poh'oda*, *pl'anna*, *p'idl'a χv'ila*, 1aS *ned'obra χv'il'a*, 1bS *plann'a χv'il'a*, 2S *pl'anna χv'ila*, 3S *χv'ila plan'a*, 4S *puđl'a χv'ila*, 5S *ned'obra χv'ila*, *ned'obrvi čas*, *plann'vi čas*, 60Z *pask'unna poh'oda*, *zła χv'yl'a*. Nie zmapowano: *k'epske veremńa* 21 (według informatorów rzadko używane), *nem'a ver'emij* 5V, *pl'oxyj deň* 13R, *poχm'urnyj deň* 22R, *došč p'adat* 10R, *m'račka* 'gęsty deszcz' 13V, *ślot'yšč'e* f 58Z (*nast'ala tak'a ślot'yšč'e*), *marno na dvor'i* 66.

Uwagi do poszczególnych punktów

43Z *ślota*—długotrwała deszczowa pogoda, *myrč'ačka*—zła, chłodna, deszczowa pogoda.

Uwagi ogólne

Ślota 'deszczowa pogoda, zwłaszcza długotrwała' panuje też na Łemkowszczyźnie (AJDŁ), w gwarze nadszańskiej (HrN, SD) i na Huculszczyźnie (JSH). W południowych gwarach Zakarpacia zanotowano znaczenie

'długotrwały deszcz z mgłą' (OŁM). *Słota* jako nazwa długotrwałej deszczowej pogody łączy obszar tych gwar z sąsiadującymi językami polskim i słowackim.

Pl'uta zanotowana jest także na Huculszczyźnie, w gwarach nadniestrzańskich i na południowy zachód od Tomaszowa Lubelskiego (SD). We wschodniej Bojkowszczyźnie *pl'uta* wystąpiła w znaczeniu 'deszcz ze śniegiem' (na północny zachód od 14V). Znaczenie 'słota' tego wyrazu znane jest także w gwarach wschodniosłowackich (LiZU, ASJ) i polskich na Śląsku Cieszyńskim (AJŚ).

Nazwę *šarga* 'deszczowa, wietrzna pogoda' podaje SD z gwar nadniestrzańskich nad Zbruczem, zob. też *šarga*, *šarha* 'ulewa' (mapa 281). Polskie *szarga* 'burza, zawierucha, pluta' znane jest od XVII w., a BrSE łączy je z *szaruga* i *szary*.

Przysłówkowe określenia *χmarno*, *χmurno* panują na obszarze północno-wschodnim gwary nadszańskiej (HrN). Określeniom z przeczeniem *nepohoda*, *nehoda* odpowiada łemkowska forma *neχvyła* (RiŁ).

Pochmurną pogodę—inaczej niż słotę—określa się opisowo, przy użyciu ogólnych nazw pogody czy czasu, por. np. w gwarach zakarpaccich: *χmarnyi čas* (*hodyna*), *mračna hodyna*, *pidła pohoda* (OŁM), por. wyżej Zapisy. W gwarach wschodniosłowackich LiZU notuje *britka*, *podła χvila*, por. też w gwarach polskich *pochmurny dzień*, *liche powietrze*, *brzydki czas* itp. (W. Kupiszewski, Z. Węgiełek-Januszewska, Słownictwo Warmii i Mazur. Astronomia ludowa. Miary czasu i meteorologia, Wrocław 1959).

280. (Deszcz) pada—ukr. дощ іде.—A 399, B 211, T 37, AJDŁ 244

Punkty dodatkowe

43Z Turja-Bystra

Zapisy

Punkty „Ł” wg AJDŁ, tylko 65Ł wg R. *Id'e*: i- 21, 27, 39, 43, 64, 56Ł, 20R, 21R, 60Z, 16V; *i-* || i- 43, 66; *y-* 62, 63, 65. *P'adat*: -t' we wszystkich punktach „S”. *P'adaije*: *p'ad'aję* 32; *padaije* 52Ł; *p'adaji* 22R; *p'adaije* 16V.

Uwagi do poszczególnych punktów

4 *p'adat*, więcej *ide*; 41 częściej *id'e došč*; 44 *d'aχto kaže id'e*; 66 *dožž'i padat iak ie t'uči*; 43Z *d'uže pad'e došč*; 56Ł (wgR) tylko *p'adat*; 64Ł *iin p'adat*; 7R *éniχ^h ide*; *p'adat*; 2R *p'adaje*—wywołane; 72Ł *šniχ padat, ll'e došč*; 1V *pad'e došč, ridše id'e*.

Uwagi ogólne

Na całym mapowanym obszarze cha określenia często występują obocz-

nie. Podobnie jest i na innych terenach (choć materiał porównawczy jest bardzo skąpy i wyrywkowy): w gwarze nadsańskiej, na Huculszczyźnie i na Pokuciu (HrN, SD). Na Łemkowszczyźnie wydaje się przeważać forma *padat, padaje*; notuje je zarówno AJDŁ, jak i współcześnie R.

281. Ulewa — ukr. злива. — A 402, B 212, KDA 6

Punkty dodatkowe

35a* Topolnica, 1aV Lipa.

Zapisy

Punkty „L” wg R. 42a* to Libuchora. *Zl'yva* np. 2, 13, 21, 43, 54, 68 i in., *zl'y-* 21R, *zl'y-* 12, *zl'ŷ-* 10R, 13V, *zl'e-* 17R, *zl'ut-* 9, *zl'ut^e-* 1aV, *-wa* 36, 50; tym samym znakiem zmapowano *zl'yvy* (pl?) 65, 6V. *Z'alyva* np. 1aS, *-l-* 42a*, 2S, *-iva* 3S, *-i'va* 1S, *z'al'yva* 1bS; w 42a* w zapisie nie zaznaczono akcentu. *U'l'yva* np. 20, *ul'eva* 21R, *gul'iva* 17R. *T'u'ča* np. 7, *-ča* 35Z, *-č'e* 1aV, *-ča* 37, *-či* 58, 67, *-či* 16V. *Š'arga*: w 44 w zapisie nie zaznaczono akcentu. Nie zmapowano: *b'u'ra* 18, 26, *st'ota* 64Ł, 65Ł, *s'ylnyĭ došč* 3R, *vu'l'yvnyĭ došč* 8, *raptounyĭ došč* 61 itp. oraz odpowiedzi w 3 os. sg typu *lije* np. w 2R, 4, 41.

Uwagi do poszczególnych punktów

44 *f'al'a* — *šarga z dožž'om*; 1V *zl'yva* — silny deszcz, *š'arha* — silny deszcz z wiatrem.

Uwagi ogólne

Zlywa 'ulewa' spotykana jest w wielu gwarach zachodnioukraińskich: łemkowskich (RiŁ), nadsańskiej (HrN), wołyńskich, naddniestrzańskich, huculskich (SD), zakarpaćkich (OŁM) i in.

Nazwę *zalyva* zanotowano na Łemkowszczyźnie (AJPP ze wsi łemkowskiej), w okolicach Łucka i na Pokuciu (SD), a *vytyva* w gwarze „Zamieszkańców” i na pograniczu bojkowsko-nadsańskim (SD). W AGB nie notowano form typu *lij, lija, zlija* znanych ze wsi „Zamieszkańców” i z pogranicza łemkowsko-bojkowsko-nadsańskiego (SD) oraz *ulif, poleya* — spotykanych w gwarze nadsańskiej (HrN). OSB podaje jeszcze *zlyu* na północny zachód od Turki, por. pol. gwarowe *zlej, zlew* 'ulewa' (W. Kupiszewski, Z. Węgiełek-Januszewska, Słownictwo Warmii i Mazur. Astronomia ludowa. Miary czasu i meteorologia, Wrocław 1959). Forma *ulywa* w AGB nawiązuje do pol. *ulewa*, formy panującej na całym pol. Podkarpaciu (AJPP), por. też *ul'yva* na Huculszczyźnie (SD).

Z nazwą *fala* spotykamy się również — wyjątkowo — w gwarze nad-

sańskiej (HrN z punktu najdalej wysuniętego na zachód), por. pol. *fala* 'gwałtowna ulewa z silnym wiatrem' (W. Kupiszewski, Z. Węgiełek-Januszewska, Słownictwo Warmii i Mazur. Astronomia ludowa. Miary czasu i meteorologia, Wrocław 1959).

Tuča w znaczeniu 'ulewa; burza; deszcz z wiatrem lub gradem' spotykana jest w wielu ukr. gwarach karpackich (KDA). SD notuje też znaczenie 'ulewa' znad Zbrucza z gwar naddniestrzańskich. W AGB znane jest także inne znaczenie tego wyrazu: 'chmura burzowa' (1V, 60Z) i 'tęcza' (zob. mapa 282 Tęcza).

Co do formy *nawalnyća* por. *val'n'ića* w gwarze nadsańskiej (HrN). O nazwie *šarga* zob. mapa 279 Niepogoda, ślota.

Stosunek nazwy *zwyyla* do *χwyyla* (por. mapa 276 Ładna, słoneczna pogoda) jest niejasny.

282—284. Tęcza—ukr. веселка.—(282. Tęcza; 283. Tęcza: wyrazy *duha, tuha, raduha*; 284. Tęcza: wyrazy *weselka, weselyća, wesniwka* itp.).—A 403, B 215, C 137, AJDŁ 291, AUM 355, DzLAZ 271

Punkty dodatkowe

63b* Klimiec, 43Z Turja-Bystra

Zapisy

61Ł i 65Ł wg R.

Mapa 282. Smucha: *sm'uxa* 64Ł, *smuh'a* 56Ł, *sm'uha* || *smuh'a* 1. *Korkob'ec*: np. *korkob'ec* 10, 14, 16, 17, *korkob'et* 20, *korkow'ec* 71Ł, *kórkób'ec* 8; tym samym znakiem zmapowano *korkób'eta* 6^l i *kórym'eta* 13R. *T'uća*: w zapisie nie zaznaczono akcentu 1R, *tu'ća* 2R, *t'ući* 28a. *T'enća*: *t'e'nća* 8R, *t'ynća* 7. *P'uha*: *puh'a* 47Z. *Kr'asa*, *kr'aska*: *kr'as'a* 62, *kras'a* 66a*. Inne: 13R *kr'yva b'edra*, 64a* *ias'euka*, 66a* *lys'iuka*, *lys'iuka*, *lis'iuka*, 67 *i'asnyci*, *i'asnyčka*, 2V *ias'euka*, 1S *paw'uk*.

Mapa 283. Duh'a: *duh'a* 54; w 4R *t'uha*, ale G sg *duh'i*. W zapisach z punktów „Z” (z wyjątkiem 35Z, 43Z, 54Z, 57Z i 58Z) nie zaznaczono akcentu.

Mapa 284. Vesel'a: *ve'se't'a*, np. 1Z, 24Z, 50Z. *Ves'elka*: np. *ve's'elka*, *ve'se'tk'a*, *ve's'evka* w punktach „Z”, *wys'elka* 16V, *ve's'iuka* 66. *Vesel'yća*: np. *wesel'yća* 36, *wesel'yće* 47. *Vesel'yčka*: *wesel'yčka* 45, 46, *ve'se't'yčka* 21Z. *Vesn'iuka*, np. *veśn'iuka* 68, 8V, *vys'n'iuka* 69.

Uwagi do poszczególnych punktów

14 *korkob'ec dayno*; 18 *weselyčka*—według najmłodszego pokolenia; 28a *tuh'a*—według młodych; 43 *duh'a* starsi; 61 *wesel'yći* częściej; 63 *kr'aska dayno*, *duh'a tep'éř*; 64 *wesel'a*—nowsze; 10V *tuh'a*—starsi.

Uwagi ogólne

Nazwy z rdzeniem *wesel-* spotykane są w gwarach naddniestrzańskich, na Wołyniu i Huculszczyźnie (*wesetka*, *wesetyća*, *wesetyčka*), rzadziej na pograniczu gwary nadszańskiej i naddniestrzańskiej, w ukraińskich gwarach na wschodniej Słowacji oraz na radzieckim Zakarpaciu (*wesela*, *wesetka*). Nazwa *wesniwka* znana jest głównie na pograniczu bojkowsko-huculskim. Rozpowszechnienie tych nazw w gwarach zachodnioukraińskich pokazuje między innymi mapa 355 AUM. O związku **vesel-* i **vesn-* por. ESBM II 327.

Nazwy *duha*, *tuha* znane są na Łemkowszczyźnie (AJDŁ, RiŁ), w gwarze nadszańskiej (HrN), naddniestrzańskiej (SD), w gwarach huculskich (JSH; SD), na sąsiednim Zakarpaciu (DzLAZ), por. też w gwarach wschodniosłowackich *duha* 'tęcza' LiZU i gwarowe pol. na Śląsku *dąga*, *dęga* w tym samym znaczeniu (MAGP, AJŚ). Co do formy z wtórnym dyftongiem w punkcie 54, por. *douh'a* na pn. od Turki (OSB — nie zmapowano) i we wsi na południowy zachód od Tomaszowa Lubelskiego (SD) oraz analogiczne zjawisko w *douhan* z *dohan* 'tytoń' (AGB 128). Forma *raduha* (*rajduha*) występuje też w gwarach wołyńskich, poleskich, na wschód od Seretu (AUM), sporadycznie notowana jest w gwarze nadszańskiej, naddniestrzańskiej (SD), w ukraińskich gwarach wschodniej Słowacji (AUM). Etymologicznie nazwy te nawiązują do kształtu tęczy, por. ps. **dōga* 'zakrzywienie' SISE; według VasmES *raduha* < *radz* + *dōga*.

Podobnie do kształtu tęczy nawiązuje rumunizm *korkobec*, por. rum. *curcubeu* 'tęcza' (w związku z łac. *curvus*). Prawdopodobnie na tej samej zasadzie utworzono nazwę — może okazjonalną — *krywa bedra* (czy to forma pl?, por. stpol. *bedra f* 'biodro'). Z wyglądem tęczy mają też związek inne nazwy: *smuha*, panująca na całej środkowej Łemkowszczyźnie (AJDŁ) i we wsiach „Zamieszkańców” (SD) oraz *puha*, mająca swój odpowiednik w stpol. *pęga*, *pąga* 'bicz, pręga', por. też analogiczne środkowopol. gwarowe *pręga* 'tęcza' (MAGP).

Nazwa *tenča* jest w AGB oczywistym polonizmem, tak samo jak w północno-wschodniej części gwary nadszańskiej (HrN). Zukrainizowaną formę *tuča* również musimy uznać za polonizm semantyczny, gdyż w tym znaczeniu pojawia się tylko na pograniczu łemkowsko-bojkowsko-nadszańskim, w gwarach łemkowskich (AJDŁ, RiŁ) i w gwarze nadszańskiej (HrN, SD); mapa KDA „Znaczenie słowa *tuča*” (KDA 6) podaje tylko znaczenia; 'burza; silny deszcz, często z gradem i wiatrem; burzowa chmura; grad' itp. (por. też mapa Ulewa 281).

Nazwy *kraska*, *krasa* OSB i SD notują jeszcze na pn. od 44, na zach. od 61 i w 66a* (nie zmapowano), poza tym SD na Pokuciu, a JSH na Huculszczyźnie. Z gwar naddniestrzańskich SD podaje formę *krasulka*.

Zapisy

Punkty „L” wg R. *Mhla* itp.: *mhla* 2R, 13R, 16R, 17R, *mła* 9R, 44, 66, *hmła* 3R, *hmȳa* 1R, *ymł'a* 64, 1Z. *Ā'it'ma*: *pit'ma* 39. Nie zmapowano: *hm'arnó* 67Ł, *mr'akȳ* pl 7R i **mȳgla* (brak współczesnego zapisu fonetycznego) 'mgielka' 37Z.

Uwagi do poszczególnych punktów

14 *mrak na došč, mła na pohodu*; 39 *ĭak duže to pit'ma*; 44 *mr'aka* — zapis w nawiasie, ze znakiem zapytania; 64 *ymł'a pad'e* 'mży deszczyk'; 66 *mła* — czasem; 1a S *mrak* 'gęsta mgła'; 2S *molha* 'mgła, zwłaszcza jesienia'; *tma* 'mgła wieczorna'; 3S *mrakota* 'gęsta mgła'; 5S *mrak* 'gęsta mgła'; 35Z *mrak* 'mgła poranna'.

Uwagi ogólne

Kontynuanty ps. **mȳgla* występują także w sąsiednich gwarach: łemkowskich (np. *mhla*, *hmȳa* RiS), „Zamieszkańców” (*hmła* SD), w gwarze nadszańskiej (*mhla*, *mła*, *hmła* HrN) i na Zakarpaciu (*mła*, *ymła*, *molha*, *mło* n DzLAZ). Formę *mła* SD podaje też z Wołynia. Por. pol. gwar. *gma* z przestawką (SGP z Polski południowej) i śl. *hmła*.

Mrak, *mraka* 'mgła' notowana jest w gwarze nadszańskiej (też *p'amroka* koło Leżajska, HrN), w gwarach huculskich (*mraka*, *mr'aka*, *mryč* JSH), zakarpaccyckich (*mrak*, *mraka*, *mryĭ* DzLAZ). Co do *mrakota* por. śl. *mrákota* 'ciemność, zmrok' i stpol. *mrokota* 'mrok, ciemna mgła'. Formy z *-ra-* są zapewne cerkiewizmami (por. *pamoroka* z pełnogłosem). Niejasne jest *ř*, por. może ukr. *mrijaty*, *mryty* 'marzyć'.

Tuman — stara pożyczka turecko-tatarska — występuje na Zakarpaciu na wschód od Cisy (DzLAZ).

Na Zakarpaciu pojawia się także forma *pit'ma* (punkt na pd. od 58Z) DzLAZ.

236. Gołoledź — ukr. ожеледиця. — A 460, AJDL 290, DzLAZ 272

Zapisy

7 to Turzańsk. 56Ł, 64Ł, 65Ł, 67Ł wg R, *poledyc'a* 68Ł i 70Ł wg R. *Pol'edyc'a*: np. *pol'edyč'a* 67Ł, 3R, 6, 9, 43 i in., *pol'edic'a* 70Ł, *pól'edyca* 9R, *pol'edyč'a* 41, *pol'edica* 1bS, 2S, 3S. *Póledov'ica*: *poledov'ica* 1aS, *pol'adov'ica* 1S. *Hololet'*: *hólol'et'* 1R. *Z'aleda*: *z'alyd'a* 13. *Oželed'*: np. *'oželed'* 63, *'ožylýt'* 46, *v'oželet'* 5S, *'ožylýd'* w punktach „Z”; akcent na ostatniej sylabie 12, 14, 58, 62, 1V. *Oželec*: *oz'elec* 52Ł, *oż'elec* 63Ł, *ožel'ec* 68Ł, *ožel'es* 70Ł, *ožel'ešč* 57Ł, *ožel'ešč'* 7, *v'ožyl'íšk* 26. *Slyskavic'a*: *sliskov'ica* 1S.

Nie zmapowano odpowiedzi typu *sl'yskó* 65Ł, *slesku* 20R itp.

Uwagi do poszczególnych punktów

43 *poł'edyća* — bardziej zmarznięte, *z'al'it* — mniej.

Uwagi ogólne

Nazwa *połedyća* spotykana jest także nieco dalej na północ na pograniczu łemkowsko-bojkowsko-nadszańskim (trzy punkty w zapisach HrN nad Sanem). Forma *połedowyća* ma odpowiednik w łemkowskim *polodowyća* (RiŁ), por. też sł. *poł'adovica* 'gołoledź'.

Nazwa *hołolet'* nawiązuje do pol. *gołoledź*; z sufiksem *-ica* forma ta notowana jest w gwarze nadszańskiej na pn. od Przemyśla (HrN) oraz na pograniczu tej gwary i gwar naddniestrzańskich (SD).

W AGB nie ma określeń z początkowym *łed-*, występujących w sąsiednich gwarach, jak np. rozpowszechniona w gwarze nadszańskiej *łedowića* (znana i w gwarach naddniestrzańskich — SD) czy *łedowatka* (HrN), a w gwarach łemkowskich *łediwka* (RiŁ).

Nazwy gołoledzi z dawnym **želd-* występują na całej Łemkowszczyźnie (AJDŁ: *ožełest* w części zachodniej, *ožełec* w gwarach środkowołemkowskich). Spotykamy je także w gwarach huculskich (*ožełeda* SD), zakarpacckich (OŁM) i naddniestrzańskich (HorT, HorR, SD), wyjątkowo również na północno-wschodnim krańcu gwary nadszańskiej (HrN) i na wschód od Tomaszowa Lubelskiego (SD). Formy typu *požełed'*, *požełedyća* notowano w kilku punktach w górnym biegu Dniestru, na północny zachód od Turki (OSB — nie zmapowano). Nazwa *ožełed'* może oznaczać również szron (zob. mapa i komentarz 288), a także śnieg z deszczem — OSB, KDA, por. też wschodniosłowackie (z ukr.) *ožel'ec*, *ožel'et'*, *ožel'ica* 'szron' LiZU.

Nazwy *słyżgawycća* i określenie przysłówkowe *słyisko* (tu nie mapowane) notował HrN w gwarze nadszańskiej i RiŁ na Łemkowszczyźnie.

287. Kopiń itp. 'miejsce, gdzie stopniał śnieg' — ukr. місце, де сніг стопився. — A 459, B 310, C 148

Zapisy

Punkty „Ł” wg R. *K'opiń* np. 7, 18, 37, 45, 65 i in., brak akcentu 6, 15, *k'ópiń* np. 9, 13, 39, 44, brak akcentu 12, *k'opiń* np. 2, 19, 40, 59, brak akcentu 1, *k'ópín* 43, *k'ópin* 41, *kópin* 14. *K'ipno* np. 46, 63, brak akcentu 64, *k'ipno* 62, *t'ipno* || *k'ipno* (w wyraźnej wymowie) 13V. Nie zmapowano form 3 os. sg *skepeń'ilo* 1S, *kopń'ije* 5S, *kipń'ije* 20, *škipń'ilo* 65, *prokipń'ilo* 9.

Uwagi do poszczególnych punktów

2 'trawa spod śniegu'; 5 *jak deś protazyt snix to k'opiń že by star'a baba up'ata*; 13 *jak snix proh'yne, deś zèml'a, deś snix*; 14 *kópin — jak snix*

zh'ubne ta hoŭkaŭut kopiń (!); 38 zam'erzne, śnihu nem'a; 39 ŭak zamerzne zem'l'a; 59 śniħ z bolotom; 61 k'ipnoinem'a śnihu — ni v'ozom ni sańm'y; 64 k'opiń — upau śniħ a zhyb to kopin — ny moŭ ŭiħaty; 66 kipn'yna ŭak śniħ propadaŭe, ani vozom ŭiħaty ani sańm'y; 1V 'miejsce w polu, gdzie roztajał śnieg'; 2V i 60Z 'ziemia (droga), gdzie roztajał śnieg'.

Uwagi ogólne

OSB zanotował na zachód od 18 *kopiń* 'miejsce, gdzie śnieg nie pokrywa ziemi i jest gruda' (nie zmapowano). Na Łemkowszczyźnie występują formy *kopnina* i *kipnyna* o znaczeniu 'miejsce, gdzie stopniał śnieg' (R). Na Huculszczyźnie JSH notował *kipnyna* i *kipnia* 'pole, na którym stopniał śnieg' i przysówek *kipno* 'gdy śnieg się na drodze stopi', a także czasownik *skipnity* 'stopić się — o śniegu'. W gwarze nadsańskiej *kipno* wystąpiło w materiałach HrN tylko w jednym punkcie w znaczeniu 'dużo śniegu', zapewne pod wpływem polskiego wyrażenia 'kopny śnieg'.

Znaczenie 'ziemia nie pokryta śniegiem, po roztażaniu śniegu' miały też wyrazy *kopno*, *kopina*, *kopnia* w polszczyźnie (SISE).

288. Szron — ukr. inii. — A 404, AJDŁ 288

Punkty dodatkowe

10aV Łopianka, 43Z Turja-Bystra.

Zapisy

65Ł, 70Ł wg R, 64Ł i 67Ł *ŭiń* oraz 68Ł *ŭ'ileń* wg R. *ŭinyŭ* itp. — fonetyka wyrazu będzie przedstawiona w jednym z następnych tomów AGB. *ŭ'ilyń* 18R, *ŭ'eleń* 20R, *ŭ'ileń* 68Ł. *ŭiń*: -n 63Ł, *iń* 59Ł. *Mor'os*: *mər'os* 47Ł, *mór'os*, *mur'os* np. 65Ł, 6R, 10R, 20R, *m'oros* 9R, 2S, *mor'os*, np. 64Ł, 67Ł. *Morozow'yna*: tym samym znakiem zmapowano *morozov'ina* 4S. 'Oŭeted': np. *uŭelèt* 9, *oŭel'ed* 1V, *oŭel'eda* 10aV, *oŭetyd* || *oŭel'edyc'a* 60Z (tu zmapowano obie formy jednym znakiem). Inne: *uopest* 1, *st'udiń* 9R. Nie zmapowano: *šron* 2R, *šriń* 17R, *oŭeted* w Lipie (na południowy wschód od 1V) i *oŭel'yd* 'cienka warstwa na śniegu, która się łamie (*slaboŭka*)' 44.

Uwagi do poszczególnych punktów

5R *ŭineŭ* wg starszego informatora; 17R *ŭinyŭ* wg starego informatora, *ŭiń* wg młodego; 9 *uŭelèt* na drzewach; 1V *eⁿoi* 'szron', *oŭeted* 'lód na gałęziach drzew'; 10aV *ynoi* 'szron na drzewach', *oŭeteda* 'lód na gałęziach drzew'; 43Z *oŭeted* 'szron na drzewach'; 60Z *oŭetyd* || *oŭel'edyc'a* 'zamarzła woda na gałęziach drzew'.

Uwagi ogólne

Nazwa szronu *ŭinyŭ*, *ynyj* itp. występuje w sąsiednich gwarach łemkowskich (AJDŁ), na wschodzie gwary nadsańskiej (HrN), na Huculszczyźnie

(JSH). Formy typu *jityń* (z *-l-*, *-l-*) notowane były prócz pogranicza bojkowsko-nadszańskiego (SD) także w gwarach huculskich (JSH, SD). Forma *jiń* występuje na pograniczu bojkowsko-nadszańskim (HrN, SD).

Z Łemkowszczyzny znamy jeszcze nazwy *ośat* (RiŁ) i *s(t)riś* (StŚJS). Pierwsza z nich obejmuje także całą prawie gwarę nadszańską (HrN), por. też pol. gwarowe *uośeć*, *(o)śeńżelina* itp. (AJPP). Formę *šron* — polonizm pominięty przez nas jako ewidentnie (w naszych materiałach) nowy — SD cytuje z punktu na północ od Tomaszowa Lubelskiego. Ukraińską postać fonetyczną i nieco inne znaczenie tego wyrazu spotykamy we wschodnich gwarach bojkowskich i na Huculszczyźnie. W 2V, 58Z i 60Z np. zanotowano *seren* 'śnieg zaskorupały z wierzchu, po którym można iść'. JSH podaje *seren* 'głęboki śnieg, przesiąknięty wodą', *syren* 'śnieg zaskorupały z wierzchu' i *saran* 'grudowata ziemia na błotnistej i zamarznętej drodze'.

Niektóre źródła podają zmapowane w AGB wyrazy *jinyj* i *moroz* w nieco zwięzonych znaczeniach, np. AJPP z punktu łemkowskiego notuje *jinyj* 'szron na drzewie', a *moros* 'szron na dachu'. To samo rozróżnienie spotykamy w materiałach SD z wielu gwar zachodnioukraińskich. OŁM z południowych gwar zakarpackich podaje *ynyj* 'szron na ziemi', a *ożytyt'*, *okyd'* 'szron na drzewach'.

Nazwę *ożeled'* przejęły niektóre gwary wschodniosłowackie (*ožel'ec*, *ożl'et'*, *ožel'ica* 'szron' LiZU). W innych gwarach zachodnioukraińskich znane jest znaczenie 'gołoledź', por. mapa i komentarz 286 Gołoledź.

Co do nazwy *uope'st'* to por. 'opast' 'śnieg na gałęziach' 1aS.

289. Gwiazda — ukr. zipka. — A 405, B 218, AJDŁ 297, KDA 10

Punkty dodatkowe

1aV Lipa, 3aV Lolin, 43Z Turja-Bystra, 53Z Podpołozie.

Zapisy

Punkty 56Ł, 65Ł, 68Ł, 70Ł wg R. 56 to Czerchawa wg SD. 18Z to Kostryna, 37Z to Dubrynycz.

Tym samym znakiem, co formy sg, zmapowano pl w punktach AJDŁ, 2R, 22R, 37, 60, 65. Fonetyka wyrazów **gvězda* i *zirnyća* zostanie przedstawiona w następnych tomach AGB. Przykłady: *z'vizd'a* 20, 44 i in., *z'vizd'a* 3, 6, 18, 57, 63 i in., *z'vizd'a* 10, *z'vizd'a* 66, *z'vizd'a* 36, *g'vizda* 6R, *z'vizd'a* 43Z, *hvizd'a* 4S, 5S. Przykłady zapisów fonetycznych nazwy *zirnyća* zob. mapa i komentarz 292. *Zoř'a* itp. 68, 10V, 13V, 16V; *z'irka* 6V, 13V; *zir'ońki* pl 22R; w pozostałych punktach krzyżykiem zmapowano *zirnyća* itp.

Uwagi do poszczególnych punktów

20R *gvi-* i *žvi-* wg dwóch różnych informatorów; 22R *zirońki* pl najstarsza informatorka; 1aV *žvizard'a* częściej; 17V *zirn'ic'a* — to *mał'eńka z'irka*.

Uwagi ogólne

W gwarach łemkowskich i w gwarze nadsańskiej gwiazdę nazywa się *zwizda* (ž-, ž-) — AJDŁ, HrN; podobne formy podaje SD ze wsi ukraińskiej na północ od Tomaszowa Lubelskiego. Z nazwą tą spotykamy się i w gwarach huculskich (SD). Początkowe *hw-* podaje AJDŁ tylko z jednego punktu środkowołemkowskiego — jest to zapewne słowacyzm, podobnie jak w punktach „S” AGB; taka wymowa w 21R wynika raczej z tendencji hiperpoprawnej (zamiana pol. *g-* na ukr. *h-*). *Gw-* notuje SD na północ od Tomaszowa Lubelskiego.

Na pograniczu łemkowsko-bojkowsko-nadsańskim, w niektórych gwarach-huculskich, naddniestrzańskich i wołyńskich SD notował nazwę *zořa* (*zora*), rzadziej *zirnyća*.

290. Gwiazda poranna — ukr. зоря панна. — A 406 b, KDA 10

Punkty dodatkowe

53Z Podpołozie

Zapisy

Punkty „L” wg R. 53Z wg KDA. *Zirnyćka* itp. 68L, 11R, 12R, 1aS, 1bS, *zořa* itp. 13R, 1V, 2V, 60Z, *zirka* 10V, w pozostałych punktach *zirnyća* itp. *Zvizda* — zapisy podano w uproszczonej postaci fonetycznej. Szczegóły fonetyczne wyrazów **gvězda* i *zirnyća* będą przedstawione w następnych tomach AGB; por. mapy i komentarze 289 i 292.

R'anna: *r'ańna* 5S, *r'ana* 18V, w zapisach nie zaznaczono akcentu 61, 69. *Ran'iřna*: *r'a-* 58, *-ńiřna* 4S, *-ń'iř-* 17R, w zapisach nie zaznaczono akcentu 60, 66, 4S. *Dń'ova*: *ńńova* 14, *ńń'ova* 41, *dn'eva* 2, w zapisach nie zaznaczono akcentu 8, 10, 14, 21, 26. *S'vit'yuka*: *svit'iuka* 6V, *svit'ouka* 17V.

W 3S zapis *zornica* ze znakiem zapytania.

Uwagi do poszczególnych punktów

65 *zirn'yc'a* — gwiazda wieczorna i poranna (wg KDA); 17V *svit'ouka* do *sv'itu syode^{ut}*.

Uwagi ogólne

Gwiazdę poranną w gwarach łemkowskich, wsiach „Zamieszkańców”, w gwarze nadsańskiej określa się nazwą *zirnyća*, *zirnyćka*, *zořa* (RiL, AJPP

ze wsi łemkowskiej, SD, HrN). Nazwy te spotyka się też na Huculszczyźnie i w gwarach naddniestrzańskich nad Zbruczem (JSH, SD), por. też pol. *zorza*.

Z dodatkowymi określeniami *ranišna* można się zetknąć na Huculszczyźnie (SD), *ranna* — na pograniczu bojkowsko-nadszańskim, w gwarze nadszańskiej, w okolicach Łucka (SD), *sibitowa* — w gwarach huculskich (SD).

Switiwka jako nazwa gwiazdy porannej pojawia się w materiałach SD w 13V (wyraz nie zmapowany) oraz w KDA. Według JSH wyraz ten na Huculszczyźnie może odnosić się zarówno do gwiazdy wieczornej, jak i porannej. Zob. też mapa 291 Gwiazda wieczorna.

W gwarze nadszańskiej częstą nazwą jest *jutrenka* (por. pol. *jutrzenka*); HrN notuje też *jasniwka*. W gwarach południowowołyńskich SD notował nazwę *dymnyc'a*.

291. Gwiazda wieczorna — ukr. зоря вечірна — A 406 a, B 219

Punkty dodatkowe

1 aV Lipa

Zapisy

Punkty „L” wg R. Wyrazy *zirnyća, zirnyčka, zirka, zoła* podano w uproszczonej postaci fonetycznej; dokładne brzmienie będzie podane w jednym z następnych tomów AGB, por. mapy i komentarze 290 i 292. *Vjč'irka*: *več'irka* 1aV. *Več'irnyč'a*: *vě-2, vi-* 68L, 64, *-č'urnica* 2S, *-yća* 68L, 2, 6, 64, *-yca* 9R, w zapisach nie podano akcentu 9R, 6, 64. *Več'irn'yč'a*: *vi-* 67L, 70L, *vi-* 43, *-čor-* 67L, 3S, *-čer-* 64L, 65L, *-čer-* 70L, *-ń'ica* 3S, *-yća* 64L, 65L, 67L, 43, *-yca* 70L. *Več'irn'yčka*: *večern'ička* 1aS, *vičern'yčka* 11R, 12R. *S'vit'yuka*: *svi-* 13V. *Več'irna* (*zirnyč'a*, itp., *zvizda* itp.): *ve-č'ira* (!) 6V, *vě-* 18, 21, 37, *věč-* 12, *vič-* 69, *-č'irna* 9, 28a, *-č'erňa* 5S, w zapisach nie zaznaczono akcentu 5, 14, 18, 21, 50, 60, 66. *Več'er'išna* (*zirnyća* itp., *zvizda* itp.): *věčir-* 13, 46, *večer-* 10, *-išna* 54, *-išňa* 4S, w zapisach nie zaznaczono akcentu 10, 13, 41, 46, 54. *Večor'ova* (*zirnyća* itp., *zvizda* itp.): *wečor'owa* 34, *-čir-* 8, 20, *-čer'eva* 17R, w zapisie nie zaznaczono akcentu 8. *Zoř'a* 2V, *z'ora* 7, *z'irn'yčka* 62, *žern'yčka* 20R, *zern'yčka* 6R, *z'ornička* 1bS, *zirka* 16R.

Uwagi ogólne

Nazwy *zoła, zirnyća, zirnyčka* panują w gwarze nadszańskiej, *zvizda* w omawianym znaczeniu występuje tam wyjątkowo (HrN). W gwarach łemkowskich RiL notował *zirnyća*, a na południe od Karpat: *zornica*

i *zornička*; podobnie z nazwami *zirnyéa*, *zirka* w tym znaczeniu spotykamy się w materiałach KDA, por. też pol. *zorza* 'gwiazda poranna i wieczorna' (AJPP).

Opisowe nazwy z określeniem *wečirna* są spotykane np. na Huculszczyźnie, w gwarze nadsańskiej, we wsiach wołyńskich (SD), a z określeniem *wečorowa* — w okolicach Dobromila (SD — nie zmapowano).

Z nazwą *wečirnyč'a* spotykamy się wyjątkowo na północnym wschodzie gwary nadsańskiej (tamże i *zwizda wečirna*), por. pol. *wieczornica*, *wieczorna gwiazda* (W. Kupiszewski, Z. Węgiełek-Januszewska, Słownictwo Warmii i Mazur. Astronomia ludowa. Miary czasu i meteorologia, Wrocław 1959), zaś określenie *wečirka* przynoszą materiały KDA z dwóch punktów huculskich.

Switywka na Huculszczyźnie odnosi się do gwiazdy porannej i wieczornej (JSH), por. też *switywka* 'gwiazda poranna' w 13V wg SD. Zob. mapa 290 Gwiazda poranna.

292. Wyrazy *zořa*, *zirka*, *zirnyč'a* itp. — A 405, 406, B 218, 219, KDA 10

Punkty dodatkowe

38a* Przysłop, 44a* Bahnowate, 60a* Jamielnica, 64b* Wołosianka, 1aV Lipa, 3aV Lolin, 53Z Podpołozie.

Zapisy

Punkty „L” wg R. 56 to Czerchawa wg SD *Zirnyč'a*: np. *zirn'yéa* 5, 9, 20 i in., *žirn'yéa* 13, 14, 21, 41, 63 i in., *zyrn'yéa* 2, 4, 8 i in. *zèrn'yéa* 26, *žèrn'yéa* 65L, *zorn'ica* 1S, *zòrn'ica* 2S. Szczegółowa mapa fonetyczna będzie zamieszczona w jednym z następnych tomów AGB. *Zirnyč'ka*: *z'irn'yč'ka* 62, *zern'yč'ka* 6R, *žern'yč'ka* 11R, 12R, *žern'yč'ka* 20R, *žarn'yč'ka* 68L, *z'ornič'ka* 1aS, *z'ornič'ka* 1bS. *Zirka*: *z'irka* 6V, 13V, *z'irka* 38a*, 10V, *zirka* 16R. *Zořa*: *zoř'a* 68, 2V, 10V, *zor'a* 16V, *zoř'y* 1V, *z'oria* 13R, *z'oři* 56, 13V, *z'óřa* 60Z, *z'ora* 7, *z'ořa* 44a*, 60a*, 62b*, 64b*, 2V. *Ziroňka*: *zir'oňki* pl 22R.

Uwagi ogólne

Uwagi ogólne o zmapowanych wyrazach zawierają komentarze do map 289 Gwiazda, 290 Gwiazda poranna i 291 Gwiazda wieczorna.

293. Dziś — ukr. сьогодні — A 287, B 202, C 100, T 34, AJDŁ 263, DzLAZ 116

Punkty dodatkowe

45b Hołowsko

Zapisy

Nagłos form **дѣньсѣ* zostanie przedstawiony na oddzielnej mapie fonetycznej. W punktach „Z” (poza 35Z, 43Z i 60Z) zapisy nie uwzględniając różnic ani w nagłosie, ani w wygłosie wyrazu (*d*)*nyś*- (*-ka*, *-ky*, *-kw*). (*D*)*nyś*: np. *hnes* 52Ł; *dnjś* 70Ł; *njś* 3R; *neś* 5, 21, 48; *dneś* 29, 35; *nys* 5S, 35Z; *nmys* 43Z, 2V, 4V, 11V. (*D*)*nyśka*: *hneśka* 4R; *n'eśka* 34. (*D*)*nyśki*: *n'eśky* 7R; *gnyśky* 7; *n'ys'kij* 2, 41. (*D*)*nyśkaĭ*: *n'yśkaĭ* || *njśkaĭ* 1 bS. (*D*)*nyś(-ka, -ki)*: *n'iska* 1S; *dn'iska* 1aS; *niska* 4S. *N'yñi*: *-ni* 24, 70, 1V; *ny-* 60Z. *N'yñika*: *n'yn'ka* 16V. Nie zmapowano *n'e'ñi* ‘teraz’ 2R, *nmys* — słowo, którego używa się w modlitwie 60Z oraz *dneś* w Sielcu — wieś pomiędzy 55 i 56.

Uwagi do poszczególnych punktów

23 *nys* — *stari*; 24 *dneś* — częstsze; 27 (*d*)*neś* || *tep'er n'yñi*; 51 *ž'isa* — mówią tak nawet Rusini.

Uwagi ogólne

Określenie *nyni*, *nynika* występuje także w gwarach naddniestrzańskich (DZal, DT, HorR, HorT) oraz na Huculszczyźnie (DzLAZ, JSH, SD). SBH notuje *n'yñky* jako przestarzałe. Ogólne zasięgi nazw *nyni* i form z **дѣньсѣ* na obszarze łemkowski i bojkowski po Opór zostały przedstawione w StSJS (s. 485—486). AGB przynosi uzupełnienia z pogranicza nadszańskiego i ze wsch. Bojkowszczyzny.

Określenia *dnyś*, *nyś*, *dnyśka*, *nyśka* występują na całej łemkowszczyźnie (AJDŁ) oraz na Zakarpaciu, na zachód od doliny Riki (DzLAZ). Notowano je też w gwarze nadszańskiej (HrN, SD); ponadto SD podaje je z okolic Tarnopola i na pn. od Łucka.

Polonizm *ž'isa* (i jego warianty) powszechne są na całym terenie gwary nadszańskiej (HrN, PNH, SD); SD i HorT notują go też w Tarnopolskiem.

Określenie *syhodna* charakterystyczne jest dla gwar wołyńsko-tarnopolskich i huculsko-bukowińsko-pokuckich oraz ich pogranicza z gwarami Zaleszczyckiego (DZal, DT). SD notuje je również na Wołyniu i wyjątkowo w pn. części Huculszczyzny.

294. **Jutro** — ukr. завтра. — A 291, C 102, AJDŁ 264

Punkty dodatkowe

43Z Turja-Bystra

Zapisy

Zaŭtra: *-u-* 2, 4, 6, 8, 9, 15, 26, 57Ł, 70Ł; *-w-* 9R, 10R, 11R; *wz'ăutra*

16V; *zau̇tra* i *na zau̇tri* 22R. *Z'ou̇tra* 61Ł wg R. W 38 *żau̇tra* wg młodego informatora.

Nie zmapowano wyrazu *zawtra* || *zowtra* w p. 1V, 2V, 6V, 10V, 13V, 18V i 60Z (zob. Uwagi ogólne).

Uwagi ogólne

Zawtra — wyraz znany jest większości gwar ukraińskich, także na Łemkowszczyźnie (obok *zaran* w części środkowej tego obszaru) oraz w gwarze huculskiej i nadsańskiej (JSH, HrN).

Zmiana *-au̇-* w *-ou̇-* występuje tu w zakresie ograniczonym. Zapisy nie potwierdzają informacji z 1, że *bojky* mówią *zou̇tra*.

W p. 1V, 2V, 6V, 10V, 13V, 18V i 60Z na pytanie o jutro (w serii pytań „dzisiaj”, „jutro”, „pojutrze”) otrzymano odpowiedź *rano*, ale na pytanie o brzmienie połączenia *au̇* w *prawda*, *zawtra*, *kazaw* wszędzie zapisano tam *zawtra* — *zowtra* itp. (wyraz jest przecież znany z języka literackiego). Być może sformułowanie pytania o formę futurum „jutro będę kosić”, a więc w terenie „*zaraz — s'ohodni ja košu, a zawtra takōz ja...*” nasunęło powszechną odpowiedź *zawtra budu kosyty*; jedynie w 1V zapisano *rano budu kosyty*. Dlatego też wyrazu *zawtra* w wyżej wymienionych punktach nie zmapowano.

Do nazwy *rano* ‘jutro’ nawiązuje środkowołemkowskie *zaran* (AJDŁ), por. też rum. *mî'ine* ‘Morgen’ i *ziŭa de mî'ine* ‘der morgige Tage’ (H. Tiktin, Dictionar român-german t. II, București 1911) oraz niem. *Morgen* ‘rano’ i ‘jutro’ itd.

295. Pójutrze — ukr. післязавтра. — A 292.

Zapisy

Punkty „Ł” wg R, 56Ł wg AJDŁ i R. *Poz'au̇tṙu*: -r- 58, 61, 68, 20R; *póz'ou̇tṙiu* 61Ł; -ṙiu 17R; -z'̇au̇tṙu⁽²⁾ 2; -z'o- 20R. *Piz'au̇tṙu*: -r- 10V. *Poz'au̇tṙi*: -r- 3, 41; *póz'au̇tṙi* 56Ł; *poz'au̇tṙi* 43; *poz'ou̇tṙi* || *poz'̇au̇tṙi* 3. *Poz'au̇tṙim*: -ṙ- 70Ł, 9R, 10R, 11R, 10, 1S, 1aS, 1bS; *poz'̇au̇tṙim* 7, 8, 26; -ṙim 2S; -z'o- 54Ł, 65Ł, 68Ł, 10R, 11R, 14R. *Poz'au̇tṙix*: -r- 37. *Popoz'au̇tṙu*: *pó-poz'au̇tṙiu* 3R, 4R, 16R; *pópopz'au̇tru* 22R; *pópozou̇tṙiu* || *pupó-* 5R; *pó-poz'ou̇tṙiu* 21R. *Popoz'au̇tra*: *pópozou̇tra* 19R, *popoz'au̇tra* 28a. *Pozaz'au̇tṙim*: -z'̇au̇tṙim 6. *Pui'uṫri* || *pó-* 2R.

Uwagi do poszczególnych punktów

46 *poz'au̇tṙi* — zredukowana forma *poz'au̇tṙu*; 58 *poz'au̇tru* — starszy informator.

Uwagi ogólne

Określenia z przedrostkiem *po-*, np. *poz'au̇tru*, *poz'au̇tri*, *poz'au̇trix* występują w środkowym pasie gwary nadsańskiej (HrN; notuje je też HorS na pd. Wołyniu, obocznie z *pisl'az'au̇tra*).

Warianty z przedrostkiem *popo-*, np. *popoz'ou̇tra*, *popozau̇tru*, *popozou̇trim* notowano w pd.-zach. gwarze nadsańskiej (HrN) oraz na środkowej Łemkowszczyźnie (RiŚŁ).

Warianty z przedrostkiem *poza-*, np. *pozaz'au̇tru*, *pozazou̇tra*, *pozazou̇tri* notowano na Huculszczyźnie (JSH), w pn.-wsch. części gwary nadsańskiej (HrN).

Wariant z przedrostkiem *napo-*, np. *napoz'au̇tru* zanotowano w formach takich, jak: *napozau̇tru* i *napozarań* na Łemkowszczyźnie wyłącznie na pd. od Karpat (w okolicach Preszowa i Bardejowa; RiŚŁ).

III. ZAKOŃCZENIE

Piąty tom Atlasu gwar bojkowych przynosi wiele nowych danych pokazujących leksykę bojkowską: zasięgi poszczególnych wyrazów, różnicowanie leksykalne, powiązania słownikowe z gwarami sąsiednimi, wpływy obce.

Terminologia geograficzna (przedstawiona częściowo także w tomie czwartym) nie wyczerpuje rzecz jasna całego słownictwa bojkowskiego z tego zakresu. Pytania kwestionariusza dotyczyły przede wszystkim archaizmów, zapożyczeń—głównie rumuńskich, lub za rumuńskie uważanych—oraz tych, które łączyły terytorium bojkowskie lub jego część z obszarem łemkowskim bądź huculskim. To samo dotyczy terminologii pasterskiej. W zeszytach z zapisami terenowymi znaleźć można także luźne uwagi na temat zapożyczeń nie objętych kwestionariuszem, jak *urda* 'przeznaczona, „druga” żętyca', *zer* 'żętyca' i in., które wszakże nie nadają się do mapowania i zostaną omówione oddzielnie.

Szereg wyrazów obejmuje cały lub prawie cały obszar Atlasu. Należą tu: *bereh* 'góra, zbocze, przepaść, brzeg rzeki' 248, *skala* 'skała, duży kamień, przepaść' 250, *lawka* 'kładka' 256, *košara* 'zagroda dla owiec' 270, *słota* 'niepogoda, ślota' 279, *pade* (*padat*, *padaje*) 3 sg 'pada (o deszczu)' 280, zapewne *zływa* 'ulewa' 281, *mrak* lub *mraka* 'mgła' 285, *jinyj*, *jiń* itp. 'szron' 288, *zwizda* (*zwizda*) 'gwiazda' 289, zapewne *zoła*, *zirka*, *zirnyča* itp. 'gwiazda w ogóle, gwiazda poranna lub gwiazda wieczorna' 292.

Inne wyrazy obejmują tylko właściwe tereny bojkowskie w górach i na bliższym pogórzu, bez pogranicza z gwarami nadszańskimi i nadniestrzańskimi, ale za to z pograniczem bojkowsko-łemkowskim i boj-kowsko-huculskim: *hruń* (*gruń*) i derywaty 'wzgórze, górka, góra' 244—245, *čertiž* 'wyrąb, pole po wyrębie' (appellativa i nazwy terenowe) 247, *debrá* '(stromy) stok góry, przepaść itp.' (brak zapisów w części obszaru mapowanego nie musi świadczyć o braku wyrazu) 251, zapewne *obič-ubič* 'zbocze' 252, *bik* 'strona' (w zwrocie *na drugą stronę*) 257, *caryna* '(orne) pole' 258, zapewne *połonyna* (choć z Zakarpacia, a zwłaszcza ze Słowacji brak jest danych) 263, *kołyba* 'pomieszczenie pasterza (na połoninie), robotnika leśnego, stróża' 267, *strunga* 'bramka w koszarze' 271, *klag* 'podpuszczka do zakwaszania mleka' 273, *ryńža* 'wysuszony żołądek cielęcy, z którego robi się *klag*' 274.

Znaczna część leksyki prezentowanej w niniejszym tomie obejmuje tylko część terytorium bojkowskiego, przy czym odnotowujemy tu zarówno określone zasięgi poszczególnych wyrazów, jak i wyraźne niekiedy zróżnicowanie leksykalne mapowanego obszaru (w przypadku map leksykalnych), por. mapę „Droga” 254, „Ścieżka” 255, „Ładna, słoneczna pogoda” 276, „Tęcza” 282, „Dziś” 293, „Jutro” 294.

Ograniczone zasięgi poszczególnych wyrazów odnotowano:

a. dla części wschodniej lub wschodniej i środkowej obszaru AGB; należą tu: *kekiš* itp. ‘rozrośnięte, rozgałęzione drzewo (pień, krzaki)’ tylko na wschodniej Bojkowszczyźnie (w zapisach nad Riką, Oporem-Stryjem) 241, *kływa* ‘urwisko, przepaść, szczyt góry’ na wschodniej i częściowo środkowej Bojkowszczyźnie 242, *plaj* ‘równe pole’, ‘ścieżka w lesie, na poloninie’ na wschodniej i częściowo środkowej Bojkowszczyźnie 246, *mygła* ‘stos (drzewa)’ na wschodniej i środkowej Bojkowszczyźnie 260, *weremja* ‘ładna, słoneczna pogoda (a także pogoda w ogóle)’ na wschodniej i częściowo środkowej Bojkowszczyźnie 276, *wesela*, *weselka*, *wesetyća*, *wesetyčka*, *wesniwka* ‘tęcza’ na wschodniej i środkowej części obszaru AGB, przy czym *wesniwka* na wschodniej Bojkowszczyźnie 284, *nyńi* lub *nyńika* ‘dziś’ na wschodniej Bojkowszczyźnie (i na pograniczu bojkowsko-naddniestrzańskim) 293, *rano* ‘jutro’ na wschodniej Bojkowszczyźnie 294.

b. dla części zachodniej lub zachodniej i środkowej obszaru Atlasu; należą tu: *beškiđ* ‘góry wzdłuż głównego grzbietu Karpat’ (o ile brak zapisów na wschodniej Bojkowszczyźnie odzwierciedla rzeczywistość brak wyrazu) 249, *sałaš* ‘owce, dużo owiec’, ‘miejsce pobytu owiec i zabudowania pasterskie na poloninie’ na zachodniej i środkowej Bojkowszczyźnie, a także w części wschodniej w górach 265, *zawtra* ‘jutro’ na całym obszarze Atlasu poza wschodnią Bojkowszczyzną 294.

c. dla części obszaru Atlasu położonych bądź na północ, bądź na południe od głównego grzbietu Karpat; należą tu: *put* ‘droga’ głównie na południowych stokach Karpat 254, *stežka* ‘ścieżka’—w zapisach występuje tylko na północnych stokach Karpat 255, *tartak* ‘tartak’ na północnych stokach Karpat 259, *χwyla* ‘ładna, słoneczna pogoda’ na południowych stokach Karpat, ale także na pograniczu łemkowsko-bojkowskim na północ od Karpat 276,

d. dla środkowej Bojkowszczyzny i innych mniejszych obszarów; należą tu: *gydyja* ‘coś wielkiego’ na środkowej Bojkowszczyźnie 243, *caryna* w znaczeniu ‘zboże rosnące na polu’ w okolicach Borysławia i Stryja 258, zapewne *tyń* i derywaty ‘plot, gałęzie w płocie itp.’ na środkowej Bojkowszczyźnie 261, *hardyj* ‘ładny (o pogodzie)’ na pograniczu bojkowsko-łemkowskim na północ od Karpat, zaś *šumnyj* ‘ts.’—na Słowacji 277, *nehoda* ‘niepogoda’ na pograniczu bojkowsko-huculskim 279, *smuħa* ‘tęcza’ na pograniczu bojkowsko-łemkowskim, *korkobeć* itp. ‘ts.’ na zachodniej Bojkowszczyźnie na północ od grzbietu Karpat, *krasa* i *kraska* ‘ts.’ nad Stryjem i Oporem 282.

Osobno trzeba omówić wyraz *poledyća* 'gołoledź', który występuje na całym prawie obszarze AGB (z wyjątkiem środkowej Bojkowszczyzny na północ od Karpat) 286.

Podobne podziały wprowadzają także warianty słowotwórcze niektórych wyrazów. Mamy więc *hrunyk* 'góra, wzgórze' na zachodniej Bojkowszczyźnie i *hrunok* — w zasadzie na środkowej Bojkowszczyźnie 245, *pišnyk* 'ścieżka' w zachodniej części Atlasu na południe od Karpat (po dorzecze Uhu włącznie), *pišak* w dorzeczu Latoricy, *piška* w dorzeczu górnego Stryja i Oporu, *pixurka* i *pišurka* głównie na wschodniej Bojkowszczyźnie 255, *wirnyna* 'żerdź do grodzenia pastwiska' na środkowej Bojkowszczyźnie na północ od Karpat i *woryna* na Bojkowszczyźnie środkowej i wschodniej 262, *ryncka* 'wysuszony żołądek cielęcy, z którego robi się *kľag*' w zasadzie tylko na terenie Słowacji (: *ryńža* na pozostałym obszarze) 274, w przypadku derywatów od *zořa* (*zirka*, *zirnyća* i *zirnyćka*) można konstatować brak w zasadzie określeń z sufiksem *-ka* na zachodniej i środkowej Bojkowszczyźnie (nazwy na *-yća* i *-yćka* występują na całym obszarze AGB) 292, mimo wielości wariantów na określenie „pojutrze” (*pozawtrů*, *popozawtrů*, *pozazawtrů*, *napozawtrů*) brak tu jest wyraźnych podziałów 295.

W większości przypadków wyrazy występujące na skraju obszaru AGB mają nawiązania do odpowiednich wyrazów w gwarach łemkowskich, huculskich, nadszańskich czy naddniestrzańskich.

Wśród zapożyczeń najliczniejszą grupę stanowią wyrazy przejęte z języka rumuńskiego. Oto one: *hruń*, *gruń* i derywaty 'góra, pagórek' na całym prawie obszarze AGB, ale tylko w górach i na bliższym pogórzu (w większości zapisów wyraz występuje z nagłosowym *h-*) 244—245, *plaj* 'równe pole', 'ścieżka w lesie, na połoninie' głównie na wschodniej Bojkowszczyźnie, ale i w zachodniej części radzieckiego Zakarpacia nad Uhem i jego dopływami, a w toponomastyce także po górny San 246, *caryna* '(orne) pole itp.' (a na niewielkim obszarze także 'zboże rosnące na polu' — zob. wyżej) na całym prawie obszarze AGB, choć na pograniczu bojkowsko-nadszańskim i bojkowsko-naddniestrzańskim w szeregu punktów odnotowywano brak wyrazu 258, *mygła* 'stos' na środkowej i wschodniej Bojkowszczyźnie (przy czym z południowej strony Karpat brak jest danych) 260, *stynyšće* 'zabudowania wraz z owcami i pasterzami na połoninie' — pojedynczy zapis na wschodniej Bojkowszczyźnie 264, *komarnyk* 'pomieszczenie na połoninie, gdzie mieszka baca, w którym przechowuje się ser itp.' — w zapisach na zachodniej i środkowej Bojkowszczyźnie oraz na pograniczu bojkowsko-huculskim, ale znane zapewne o wiele szerzej (pytano o pojęcie, a nie o wyraz!) 266, *kołyba* 'pomieszczenie pasterzy (na połoninie), robotników leśnych, stróża' — na całym prawie obszarze AGB (brak jest danych z pogranicza bojkowsko-nadszańskiego i bojkowsko-naddniestrzańskiego, gdyż pytano o pomieszczenia na połoninie, a tam połonin nie ma) 267, zapewne *słemena* — *styjbyna* 'poprzeczka w kolibie'

na wschodniej Bojkowszczyźnie 268, zapewne *sanatoŕa* — *senetoŕa* 'kablak w kolibie' na środkowej Bojkowszczyźnie w górach 269, *košara* 'zagroda dla owiec (na połoninie, we wsi)' na całym obszarze Atlasu; niezależnie od pierwotnej, słowiańskiej zapewne etymologii wyrazu, określenie to jest związane z rum. *coșară* 270, *strunga* 'przeście dla owiec w koszarze po dojeniu', 'przeście lub dziura w płocie', 'szczelina między zębami' na całym prawie obszarze AGB (tylko w jego górskiej części; brak jest wyrazu na pograniczu bojkowsko-nadszańskim i bojkowsko-naddniestrzańskim) 271, *klaĝ* 'podpuszczka do zakwaszania mleka' — na całym prawie terenie AGB (poza pasem północnym) 273, *ryńža* 'wysuszony żołądek cielęcy, z którego robi się *klaĝ*' o zasięgu podobnym jak *klaĝ*, ale mniej wybiegającym na północ 274, *berbenyča* 'małe naczynie na mleko, bryndzę itp.' na wschodniej Bojkowszczyźnie, nad Oporem i wyjątkowo na zachód od górnego Dniestru 275, *korkobeč* itp. 'tęcza' na zachodniej Bojkowszczyźnie na północ od grzbietu Karpat 282. Cechą charakterystyczną tych zapożyczeń jest ograniczenie ich zasięgu do gór i bliższego pogórza, co oczywiście jest związane z dawnymi migracjami wołoskimi (o czym była już mowa w tomach poprzednich); część tych wyrazów obejmuje jedynie Bojkowszczyznę środkową i wschodnią, a niekiedy tylko wschodnią. Wyjątek stanowi tu *korkobeč* na zachodniej Bojkowszczyźnie, tym nie mniej jest to również przypadek charakterystyczny, pokazujący, że zapożyczenia rumuńskie wcale nie muszą stanowić zwartego obszaru biegnącego od wschodu (por. tu zróżnicowanie ukraińskich gwar karpaccyckich przy wariantach *jafyny* — *jafyry*, RiZR). Stwierdzenie to może okazać się pożyteczne przy ustalaniu kierunków zapożyczeń z uwzględnieniem geografii lingwistycznej. Warto jeszcze zwrócić uwagę na obfitość zapożyczeń rumuńskich nie tylko w zakresie terminologii pasterskiej, ale także w zakresie terminologii geograficznej.

Zapożyczenia węgierskie są nieliczne: *firys* 'tartak' na pograniczu bojkowsko-huculskim 259 i *sašaš* 'owce, dużo owiec', a także 'owce, pasterze i pomieszczenia na połoninie' na całym prawie obszarze AGB (na wschodniej Bojkowszczyźnie tylko w górach) 265.

Nieliczne są również polonizmy: *šarga* 'niepogoda' lub 'ulewa' w czterech zapisach (w tym raz w postaci zukrainizowanej *šarha*) 279, 281, *tenča* 'tęcza' w kilku zapisach na pograniczu bojkowsko-łemkowskim na północ od grzbietu Karpat oraz w zukrainizowanej postaci *tuča* na pograniczu łemkowsko-nadszańskim 282, *gwizda* itp. 'gwiazda' w dwóch zapisach na pograniczu bojkowsko-łemkowskim na północ od Karpat 289.

Ze słowacyzmów wymienimy: *hwizda* itp. 'gwiazda' w trzech zapisach na zachodniej Bojkowszczyźnie (na Słowacji) 289, *draha* 'droga' głównie w zapisach z obszaru na południe od grzbietu Karpat 254.

SUMMARY

The following fifth volume of the "Atlas of Boikian Dialects" (AGB) is a further continuation of Boikian geographical terminology, lexis connected with the pasturage of sheep on mountain pastures (Ukrainian *połonyňa*), as well as vocabulary relating to meteorology. The range of occurrence of various terms, the lexical differentiation of the Atlas region, the linguistic (lexical) associations with other dialects, the influence of other foreign languages — have all been presented here.

A number of sematic (word) maps have been drawn on the basis of answers to questions about objects and notions (i.e. lexical questions), e.g. 251 „*Debr̃a* — the meaning of the word" (mainly on the basis of question about "an abyss"), 266 "*Ko-marnyk* — meaning" (on the basis of question pertaining to buildings found on mountainous pasture-land) 292 "Words *zořa*, *zirka*, *zirnyća* etc." (based on questions about "stars in general", "the morning star" and "evening star"); each time these answers were marked in the commentary. It is obvious that the information in these maps should be treated as a guideline. One should know, however, that the material would have certainly been richer if researchers had asked about each word separately.

On a few maps there occurs a lack of certain word-items — i.e. in cases when no answer was provided to the question about the given term. This fact has a tremendous impact when trying to determine the word coverage of the given item like *kek̃iř* (map 241), *klywa* (map 242), *gydyja* (map 243); this is important especially in cases of borrowings, compare e.g. the range of the word *hruń* (map 244), *plaj* (map 246), *strunga* (map 271), *ryńža* (map 274), *berbenyća* (map 275). The absence of a word was marked on the basis of notes made by S. Hrabec and Z. Stieber in the years 1935 — 39; such statements though, made 50 years later (in the R, OSB, U notes) are of a different value.

Similarly like in the previous volume, when presenting geographical terminology, place names have been taken into consideration, especially in cases where there exists a lack of appellatives; this gives a rough delineation of the old word range. It is obvious that volumes IV and V of the AGB do not fully present the entire Boikian vocabulary in this field. The questionnaire pertained mainly to archaisms, borrowings (mainly Romanian and those which are thought to be Romanian) and those words which join the Boikian territory or at least part of it with the Lemkian or Hutsulian region. The same regards pastoral terminology. In the notes from this given area one can also find some brief comments concerning borrowings which were not included in the questionnaire: *urda* 'boiled (second) whey of ewe's milk', *zer* 'whey of ewe's milk' etc.; these items will be discussed separately.

Certain words encompass the whole or almost the entire Atlas region. One can mention: *bereh* 'a hill, slope, an abyss, bank of a river' 248, *skala* 'a cliff, a large rock, an abyss' 250, *lawka* 'a foot-bridge' 256, *kořara* 'a sheep pen' 270, *řlota* 'bad weather' 279, *pade* (*padat*, *padaje*) 3 sg 'it's raining' 280, *zlywa* 'downpour, heavy rainfall' 281, *mrak* or *mraka* 'fog' 285, *jinyj*, *jiń* etc. 'hoar-frost, rime' 288, *zwizda* (*zwizda*) 'a star' 289, and surely *zořa*, *zirka*, *zirnyća* etc. 'a star in general, morning star, evening star' 292.

Other words comprise the actual Boikian region in the mountains and in the nearest plateau, but without the district bordering with the San and Dniester dialects. However, the Boikian-Lemkian and the Boikian-Hutsulian borders have been included: *hruń* (*gruń*) and their derivatives 'a hill, a small hill, a mountain' 244–245, *čertiš* 'clearing, the field after clearing' (appellatives and proper names) 247, *debrá* '(a steep) hill-side, an abyss etc.' (the lack of a recording in part of the mapped district does not prove that the word does not exist there; the map was drawn on the basis of questions pertaining to objects, not words) 251, *obič*—*ubič* 'a slope' 252, *bik* 'side' (when joined in the phrase „on the other side“) 257, *caryna* '(cultivated) field' 258, *polonyňa* 'a mountainous pasture-land' (though there exists a lack of any evidence from the Transcarpathian region as well as from Slovakia) 263, *kolyba* 'a shepherd's lodging (on mountain pastures), a woodman's dwelling or the quarter of a guard who protects fields from wild boars' 267, *strunga* 'a gate in a pen through which sheep are lead after being milked' 271, *klag* 'rennin used to curdle milk' 273, *ryńža* 'the dried stomache of a calf which is used to make *klag*' 274.

The majority of lexical items presented in this volume belongs to part of the Boikian territory, though we can note here a very defined range of occurrence of the individual words as well as a very clear lexical differentiation of the mapped region (in the case of lexical maps), compare the maps "Road" 254, "Foot-path" 255, "Nice, sunny weather" 276, "Rainbow" 282, "Today" 293, "Tomorrow" 294.

Some words have a limited range of occurrence:

a) for part of the eastern or eastern and central region of AGB the following words were noted: *kekiš* etc. 'a fully grown, branchy tree (trunk, bushes)—only on the eastern Boikian region (in recordings made from the area near Rika, Opor and Stryj rivers) 241, *klywa* 'a precipice, an abyss, the top of a hill'—in the eastern and partially central Boikian region 242, *plaj* 'level (even, flat) land', 'a footpath in a forest, on a mountain pasture'—in the eastern and partially central Boikian region 246, *mygla* 'a pile (of wood)'—eastern and central Boikian region 260, *weremja* 'nice sunny weather' (as well as weather in general)—used in the eastern and also part of the central Boikian region 276, *wesela*, *weselka*, *weselyća*, *wesniwka* 'a rainbow'—current in the eastern and central part of the AGB territory (whereas *wesniwka* is typical for the eastern Boikian area) 284, *nyńi* or *nyńika* 'today'—in the eastern part of the Boikian region (and on the Boikian-Dniester border) 293, *rano* 'tomorrow'—in the eastern Boikian region 294,

b) for the western or western and central Atlas area; to this group belong: *beškid* 'the mountain range extending along the main Carpathian massif (the lack of any recording in the eastern Boikian region reveals the actual absence of the word)' 249, *salaš* 'sheep, a number of sheep', 'the place where sheep are kept and the buildings found on a mountain pasture'—in the western and central Boikian area (also in the mountains in the eastern Boikian region) 265, *zawtra* 'tomorrow'—on the entire Atlas area beyond the Boikian region 294.

c) for part of the Atlas region located on the north or south of the main Carpathian massif; the words identified in this region are: *puť* 'road'—mainly on the southern mountain-side of the Carpathian Mts. 254, *stežka* 'a footpath'—appearing only on the northern slopes of the Carpathian Mts. 255, *tartak* 'a sawmill'—on the northern side of the Carpathian Mts. 259, *xywla* 'nice sunny weather'—on the southern slopes of the Carpathian Mts. (but also found on the Lemkian-Boikian border north of the Carpathian Mts.) 276.

d) for the central Boikian region and other smaller areas; the words that appear here are: *gydyja* 'something big'—in the central Boikian region 243, *caryna* in the meaning of 'corn growing in fields' in the environs of Boryslaw and Stryj 258, *tyn* and its derivatives 'a fence, branches in a fence etc.' in the central Boikian region 261,

hardyj 'nice (pertaining to weather)' on the Boikian-Lemkian border north of the Carpathian Mts., whereas *šumnyj* on the Boikian-Lemkian border in Slovakia 277, *nehoda* 'bad weather' on the Boikian-Hutsulian border 279, *smuha* 'rainbow' on the Boikian-Lemkian border, *korkobeć* etc. also 'rainbow' in the western part of the Boikian region north of the Carpathian Mts., *krasa*, *kraska* 'rainbow' on the Stryj and Opor rivers 282.

One word should be mentioned separately, i.e. *poledyća* 'glazed frost', which appears in the entire AGB area with the exception of the central Boikian region north of the Carpathian Mts. 286.

Similar divisions also introduce word-formation variants of some words. In this way we have *hrunyk* 'a hill, mountain' in the western Boikian region and *hrunok* — basically in the central part of the Boikian region 245, *pišnyk* 'a footpath' in the western part of the Atlas south of the Carpathian Mts. (including the Uh river-basin), *pišak* — in the Latorica river-basin, *piška* — in the upper river-basin of Stryj and Opor, *pišurka* and *pišurka* mainly in the eastern Boikian region 255, *wirnyna* 'a pole used to fence a pasture area' — central Boikian region north of the Carpathian Mts and *woryna* — central and eastern part of the Boikian territory 262, *ryncka* 'a dried calf's stomache from which *klag* is made, i.e. rennet used to curdle milk' noted in Slovakia (: *ryňža* in the remaining parts) 274, in case of words derived from *zořa* 'a star, morning star, evening star' (*zirka*, *zirnyća*, *zirnyčka*) one can mark a lack of word-items with the suffix *-ka* in the western and central Boikian region (names with endings on *-yća* and *-yčka* appear on the entire AGB area) 292.

In most cases words appearing on the outskirts of the AGB territory have some corresponding words in the Lemkian, Hutsulian, San and Dniester dialects.

Among the borrowings that were noted, the greatest group constitutes loan-words from the Romanian language. E.g.: *hruń* — *gruń* (and its derivatives) 'a hill, mountain' on the entire AGB area, but only in the mountainous region and near high lands (in most cases the word appears with an initial *h*-) 244 — 245, *plaj* 'level (even, flat) land (field)', 'a footpath in a forest or on a mountain pasture' — mainly in the eastern part of the Boikian region, but also in the western part of the Soviet Transcarpathia on the Uh river and its tributaries, and in toponymy it appears upto the upper San region 246, *caryna* 'cultivated field etc.' (and on a very limited area 'corn growing in the field' — look above) on the entire AGB area (the word does not appear in many places on the Boikian-San and Boikian-Dniester border) 258, *mygla* 'a pile' in the central and eastern part of the Boikian region (there is no information from the southern part of the Carpathian Mts.) 260, *stynyšća* 'buildings together with sheep and shepherds on mountain pastures' — this word has been registered in the eastern part of the Boikian region 264, *komarnyk* 'a lodging on mountain pastures where a shepherd in charge of a flock lives and where cheese is kept etc.' — noted in the western and central Boikian region as well as on the Boikian-Hutsulian border where it is widely used (questions were asked about the buildings on a mountain pasture; no inquiry was made about the word *komarnyk*) 266, *kolyba* 'the lodgings of shepherds on mountain pastures, the quarters of woodsmen and guards who protect the fields against wild boars' — on almost the entire AGB area (a lack of information from the Boikian-San and Boikian-Dniester borders is noted, since the inhabitants of these regions were asked about lodgings on mountain pastures, and in this area there exist no mountain pastures) 267, *štemena* — *štyjbyna* 'a cross-bar in a shanty' — used in the eastern part of the Boikian region 268, *sanalořa* — *senetořa* "a hoop" in a shanty' — central Boikian region 269, *košara* 'an enclosure for sheep (on mountain pastures, in the country)' — on the entire Atlas area; irrespective of the original — certainly Slavic — etymology of the word, this term is associated with the Romanian word *coșară* 270; *strunga* 'a passage in a pen through which sheep are lead after being milked', 'a passage

or a gap in a fence', 'an interstice between teeth'—in the mountainous region of the AGB area 271, *kłag* 'rennin used to curdle milk'—appearing on the entire AGB territory (except for the northern territory) 273, *ryńża* 'a dried stomach of a calf from which *kłag* is made'—the range of occurrence of this word is similar to the range of the word *kłag* (it does not appear so far in the north) 274, *berbenyća* 'a small vessel for milk, cheese of ewe's milk etc.'—in the eastern part of the Boikian region, on the Opor and exceptionally west of the upper Dniester 275, *korkobéc* 'a rainbow'—noted in the western Boikian territory north of the Carpathian Mts. 282. What is so characteristic about these borrowings is the fact that they are restricted to the mountainous regions and the nearby highlands, which is, of course, connected with the remote Wallachian migrations (widely discussed in the previous volumes); some of these words encompass only the central and eastern part of the Boikian region, and sometimes only its eastern part. The one exception that can be made here is *korkobéc* which appears in the western Boikian region—this is also a special case since it shows that Romanian borrowings do not have to constitute a homogenous stretch of land extending from the east (compare here the differentiation of Ukrainian Carpathian dialects as regards the variants *jafyny*—*jafyry* RiZR). This fact can prove very important when trying to determine the directions of these borrowings; in this case linguistic geography has to be taken into consideration. One should notice the abundance of borrowings from Romanian—these borrowings include not only pastoral terminology (which is quite obvious) but also some geographical terminology.

There are a few Hungarian loan-words: *firys* 'a sawmill' on the Boikian-Hutsulian border 295 and *sataš* 'sheep, a number of sheep', and also 'sheep, shepherds and lodgings on mountain pastures'—on almost the entire AGB area (on the eastern Boikian frontier found only in the mountains) 265.

There are only some Polonisms: *šarga* 'bad weather' or 'heavy rainfall' appears in four registers (once even in a Ukrainianized form *šarha*) 279 and 281, *tenča* 'a rainbow' in a few places on the Boikian-Lemkian border north of the Carpathian Mts. and a Ukrainianized form *tuča* on the Lemkian-San border 282, *gwizda* etc. 'a star' in two recordings on the Boikian-Lemkian border north of the Carpathian Mts. 289.

From the Slovak language the following words were adapted: *hwizda* etc. 'a star' in three recordings on the western Boikian frontier in Slovakia (it may be an archaic form without the transition of the old *g* into *z* in the group **gvě*-) 289, *draha* 'a road' mainly in recordings from the area situated on the south of the Carpathian Mts. 254.

Translated by Zofia Ustaborowicz

INDEKS WYRAZÓW

W indeksie umieszczono wyrazy mapowane; zastosowano tu uproszczoną transkrypcję, wzorując się przy tym na wymowie i pisowni literackiej ukraińskiej. Cyfry umieszczone po wyrazie oznaczają numer mapy (komentarza).

<p><i>bantyna</i> 268
 <i>bedra, krywa-</i> 282
 <i>berbenyća</i> 275
 <i>bereh</i> 248, 252
 <i>beškid</i> 249
 <i>bik</i> 257
 <i>boroło</i> 252

 <i>caryna</i> 258
 <i>cymyr</i> 253

 <i>čas</i> 276, 279
 <i>čertiž</i> 247

 <i>debća</i> 251
 <i>dnešna zirnyća</i> 290
 <i>dniwka</i> 290
 <i>dňowa zirnyća</i> 290
 <i>dnyś</i> 293
 <i>dnyška</i> 293
 <i>dnyškaj</i> 293
 <i>dynški</i> 293
 <i>dobra</i> N sg f 277
 <i>dolu berehom</i> 252
 <i>dorižka</i> 255
 <i>doroħa</i> 254
 <i>draħa</i> 254
 <i>družok</i> 268
 <i>družok</i> 268
 <i>duħa</i> 282—283
 <i>dybyr</i> 252
 <i>dytyna</i> 268

 <i>zvizda</i> 289

 <i>žiša</i> 293</p> | <p><i>fajna</i> N sg f 277
 <i>fa'ła</i> 281
 <i>figura</i> 253
 <i>firyś</i> 259
 <i>f'l'uta</i> 279

 <i>ģega</i> 243
 <i>glag</i> 273
 <i>gragar</i> 268
 <i>gwizda</i> 289
 <i>gydyja</i> 243

 <i>ħak</i> 272
 <i>ħarda</i> N sg f 277
 <i>ħarna</i> N sg f 277
 <i>ħmla</i> 285
 <i>ħololed'</i> 286
 <i>ħololedyća</i> 286
 <i>ħori berehom</i> 252
 <i>ħrebla</i> 254
 <i>ħruna</i> 245
 <i>ħrunok</i> 245
 <i>ħrunyk</i> 245
 <i>ħruń</i> 244—245
 <i>ħwizda</i> 289

 <i>ħmarna (pohoda)</i> 279
 <i>ħmarno</i> 279
 <i>ħmurno</i> 279
 <i>ħxy'l'a</i> 276, 279

 <i>jaselka</i> 282
 <i>jasna</i> N sg f 277
 <i>jasnyća</i> 282
 <i>jasnyčka</i> 282
 <i>jde</i> 280
 <i>jelen</i> 288</p> | <p><i>jena</i> 288
 <i>jiłyn</i> 288
 <i>jinyj</i> 288
 <i>jiń</i> 288

 <i>kabluk</i> 269
 <i>kalyworot</i> 272
 <i>kalyworotok</i> 272
 <i>kekiš</i> 241
 <i>kipno</i> 287
 <i>kipnyna</i> 287
 <i>kłag</i> 273
 <i>kłuka</i> 272
 <i>kład'</i> 268
 <i>kładka</i> 256
 <i>kładyna</i> 268
 <i>klywa</i> 242
 <i>kotyba</i> 267
 <i>kotywař</i> 272
 <i>kolyworot</i> 272
 <i>komarnyk</i> 266
 <i>kopiń</i> 287
 <i>kor Kobeć</i> 282
 <i>košar</i> 270
 <i>košara</i> 264, 270
 <i>kotłowyna</i> 272
 <i>koworot</i> 272
 <i>koworołeć</i> 272
 <i>krasa</i> 282
 <i>kraska</i> 282
 <i>krasna</i> N sg f 277
 <i>krutil</i> 272
 <i>krywa bedra</i> 282
 <i>kuli</i> pl. 272
 <i>kupa</i> 260
 <i>kupka</i> 260</p> |
|---|--|---|

- lada* 268
ladna N sg f 277
lata 268
ława 256
ławka 256
łyże (weremja) 279
łyśiwka 282

mağel 260
mašyna 259
mħla 285
mohyla 260
molha 285
moroz 288
morozowyna 288
mračka 279
mrak 279, 285
mraka 285
mřaka 285
mrakota 285
mygla 260
myrčacka 279

napozawtřu 295
nawalnyća 281
nedobra (ħwyl'a, pohoda) 279
nedobryj (čas) 279
nehoda 279
nepohoda 279
nyńi 293
nynika 293
nyś 293
nyška 293
nyškaj 293
nyški 293

obič 252
obička 252
obluk 269
obočyna 252
opast' 288
oslemenyna 269
oželec 286
oželeś 286
oželed' 286, 288
oželeda 286

padaje 280
padat 280
pade 280
pamoroka 285

paskudna (pohoda) 279
paskudno 279
patrija 253
patrola 253
pawuk 282
peremida 253
peremitka 256
pidla (ħwyl'a, pohoda) 279
pidubič 252
piħurka 255
pislazawtra 295
pišačka 255
pišak 255
piška 255
pišnyk 255
pišowka 255
pištajka 255
pišurka 255
pit'ma 285
piwperedka 268
pizawtřu 295
pluta 279
plaj 246
planna (ħwyl'a) 279
plannyj (čas) 279
pohana (pohoda) 279
pohoda 276, 279
poħmura 279
pojutrji 295
poledowyća 286
poledyća 286
polonyna 263
pomraka 285
popozawtra 295
popozawtri(m) 295
popozawtřu 295
porańu 295
pozawtra 295
pozawtri(m) 295
pozawtriħ 295
pozawtřu 295
pozazawtra 295
pozazawtri(m) 295
pozazawtřu 295
poželid' 286
poželedyća 286
prokopeń 287
puħa 282
put' 254
putečka 255
putyk 255

pyketa 253
pyla 259

raduħa 282—283
ranišna zirnyća 290
ranišna zwizda 290
rano 294
ranna zirnyća 290
ranna zořa 290
ranna zwizda 290
rynżka 274
rynža 274

salaš 264—265
sehodńa 293
senetořa 269
skala 250, 252
stemena 268
stota 279
stýjbyna 268
stýskawyća 286
smuħa 282
soħa 272
staja 264
stajńa 264
stežka 255
storona 257
stowp 253
strunga 271
strunka 271
studiń 288
stynyšče 264

šwitowa zirnyća 290
šwitowa zwizda 290
šwitywka 290—291

šarga 279, 281
šarħa 281
škała 252
štos 260
šumna N sg f 277
šupošnyća 272

tartak 259
tenča 282
t'ma 285
tuča 281—282
tuħa 282—283
tuman 285
tyčka 253
tyn 261
tyńanky pl 261

- ubiš* 252
ubiška 252
uływa 281
uprowa 252

wečerišna zirnyća 291
wečerišna zwizda 291
wečirna zirka 291
wečirna zirnyća 291
wečirna zoća 291
wečirna zwizda 291
wečirnyća 291
wečirnyčka 291
wečorowa zirnyća 291
wečorowa zwizda 291
weremja 276, 278—279
weseliwka 284
wesela 284
weselka 282, 284
weselyća 282, 284
wesetyčka 284
wesna 284
wesniwka 282, 284
weža 253

wiblyća 262
wiŭa 253
wirnyna 262
wopast' 288
worozka 272
woryna 262, 268—269
wyčirka 291
wylewa 281
wyrłyna 262
wyška 253

zać 272
zagruni pl 245
zaliđ' 286
zaleda 286
zalywa 281
zawtra 294
zirka 289—292
zirka, wečirna- 291
zirnyća 289—292
zirnyća, dńešna- 290
zirnyća, dńowa- 290
zirnyća, ranišna- 290
zirnyća, ranna- 290

zirnyća, šwitowa- 290
zirnyća, wečerišna- 291
zirnyća, wečirna- 291
zirnyća, wečorowa- 291
zirnyčka 290—292
zironka 292
zla (ŭwyl'a) 279
zływa 281
zoća 289—292
zoća, ranna- 290
zoća, wečirna- 291
zubeć 272
zwizda 289, 291
zwizda, ranišna- 290
zwizda, ranna- 290
zwizda, šwitowa- 290
zwizda, wečerišna- 291
zwizda, wečirna- 291
zwizda, wečorowa- 291
zwył'a 281
zymiwka 264

žerdka 268

SPIS MAP

241. *Kekiš* itp. — znaczenie wyrazu
242. *Klywa* — znaczenie wyrazu
243. *Gydyja* 'coś wielkiego'
244. *Hruń (gruń)* itp. — znaczenie wyrazu
245. Wyrazy *hruń, hrunyk, hrunok* itp.
246. *Plaj* — znaczenie wyrazu
247. *Čerliž* — znaczenie wyrazu
248. *Bereh* — znaczenie wyrazu
249. *Beškiđ* 'góry wzdłuż głównego grzbietu Karpat'
250. *Skala* — znaczenie wyrazu
251. *Debła* — znaczenie wyrazu
252. Zbocze
253. Wieża triangulacyjna
254. Droga
255. Ścieżka
256. Kładka
257. (Na drugą) stronę
258. *Caryna* — znaczenie wyrazu
259. Tartak
260. Stos (drzewa)
261. *Tyn* itp. — znaczenie wyrazu
262. Żerdź (łata) do grodzenia pastwiska
263. Połonina
264. „Zagroda (pasterzy i owiec) w połoninie”
265. *Salaš* — znaczenie wyrazu
266. *Komarňyk* — znaczenie wyrazu
267. *Kolyba* — znaczenie wyrazu
268. „Poprzeczka” w kolibie
269. „Kablāk” w kolibie
270. *Košara* 'zagroda dla owiec'
271. *Strunga* 'bramka w koszarze'
272. Hak do zawieszania kotła z żętycą
273. *Klag* 'podpuszczka do zakwaszania mleka'
274. *Ryńža* 'wysuszony żołądek cielęcy, z którego robi się *klag*'
275. *Berbenyća* 'naczynie na mleko, bryndzę itp.'
276. Ładna, słoneczna pogoda — określenia rzeczownikowe.
277. Ładna, słoneczna pogoda — określenia przymiotnikowe
278. *Weremja* — znaczenie wyrazu
279. Niepogoda, słota
280. (Deszcz) pada

- 281. Ulewa
- 282. Tęcza
- 283. Tęcza — wyrazy *duha, tuha, raduha*
- 284. Tęcza — wyrazy *weselka, wesetyća, wesniwka* itp.
- 285. Mgła
- 286. Gołoledź
- 287. *Kopiń* itp. 'miejsce, gdzie stopniał śnieg'
- 288. Szron
- 289. Gwiazda
- 290. Gwiazda poranna
- 291. Gwiazda wieczorna
- 292. Wyrazy *zoća, zirka, zirnyća* itp.
- 293. Dziś
- 294. Jutro
- 295. Pojutrze

Cena cz. I-II zł 220,—

PL ISSN 0208-4058
ISBN 83-04-00310-4 całość
ISBN 83-04-01962-0